

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Využití hudebních činností k upevňování morálních hodnot u dětí v mateřské škole

Vypracovala: Jitka Husáková
Vedoucí práce: PaedDr. Alena Váchová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 16. března 2018

Jitka Husáková

Poděkování

Ráda bych poděkovala PaedDr. Aleně Váchové za odborné vedení, cenné rady, připomínky a náměty k mé bakalářské práci.

Abstract

Bakalářská práce Využití hudebních činností k upevňování morálních hodnot u dětí v mateřské škole se zabývá možnostmi využití hudebních činností k osvojování základů morálních hodnot v mateřské škole. V teoretické části je zahrnuto vymezení pojmu morální hodnoty a charakteristika základních hodnot, výchova k hodnotám v současné společnosti. Dále se práce zaměřuje na hudební činnosti v mateřské škole, jejich druhy a využití ve výchově k hodnotám, popsána jsou specifika předškolního vzdělávání se zřetelem k věkově heterogenní třídě mateřské školy, evaluace vzdělávacího programu a pedagogické hodnocení morálních hodnot u dětí v mateřské škole. V praktické části je vytvořen program hudebních aktivit zaměřený na osvojování základů morálních hodnot. Program je zrealizován ve věkově heterogenní třídě mateřské školy a vyhodnocen podle předem připraveného evaluačního plánu. Je použita metoda strukturovaného pozorování. Kromě zmapování možností využití hudebních činností k osvojování základů hodnot je zjišťováno, jak tyto aktivity ovlivní jednání dětí ve skupině.

Klíčová slova: morální hodnoty, výchova k hodnotám, předškolní vzdělávání, hudební činnosti

Abstract

This Bachelor Thesis The use of musical activities to strengthen moral values of children in nursery schools focuses on the ways of implementation of musical activities in nursery schools to acquire the fundamentals of moral values. In the theoretical part of this work is further described the definition of the term moral values, characterization of particular values and upbringing to the right values in contemporary society. Moreover, the Thesis aims at various types of musical activities in nursery school. Furthermore, the specification of preschool education is described in regards to age-heterogeneous class in nursery school, the evaluation of the education programme for preschool education and the pedagogical evaluation of the children's moral values in nursery schools. In the practical part of the Thesis there is created the musical activities program supporting acquirement of the fundamentals of moral values. The musical activities program is realised in the age-heterogeneous class in a nursery school and is evaluated according to a prepared evaluation plan. In this case is used the method of structural observation. Besides the exploration of the options of musical activities implementation to acquire fundamentals of moral values there is also researched how all these activities can influence the children's behaviour in the group.

Keywords: moral values, upbringing to the moral values, preschool education, musical activities

Obsah

ÚVOD.....	12
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 MORÁLNÍ HODNOTY	14
1.1 Pojem hodnota.....	14
1.2 Vymezení pojmu morální hodnoty.....	15
1.3 Důležitost morálních hodnot	16
1.4 Utváření morálních hodnot prostřednictvím hudby.....	17
CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH HODNOT U DĚTÍ	18
1.5 HODNOTY BYTÍ.....	18
1.5.1 Poctivost.....	18
1.5.2 Odvaha	19
1.5.3 Mírumilovnost.....	20
1.5.4 Samostatnost a výkonnost	20
1.5.5 Sebekázeň a střídmost	21
1.5.6 Věrnost a zdrženlivost.....	22
1.6 HODNOTY DÁVÁNÍ	22
1.6.1 Oddanost a spolehlivost.....	22
1.6.2 Respekt a úcta	23
1.6.3 Láska.....	24
1.6.4 Nesobeckost a citlivost.....	24
1.6.5 Vlídnost a srdečnost.....	25
1.6.6 Spravedlnost a odpuštění.....	26
2 HODNOTY VE VÝCHOVĚ A VZDĚLÁVÁNÍ.....	28
2.1 Výchova k hodnotám v rodinném prostředí	28
2.2 Výchova k hodnotám v mateřské škole	30
2.3 Využití hudebních činností ve výchově k hodnotám se zřetelem k RVP PV.....	33
2.4 Pedagogické hodnocení morálních hodnot v mateřské škole	34
PRAKTICKÁ ČÁST	36
3 CÍL A METODOLOGICKÉ ŘEŠENÍ	36
3.1 Cíl praktické části.....	36
3.2 Způsob naplnění cíle	36
3.2.1 Metody evaluace.....	36
3.2.1.1 Metoda pre-testu a post-testu.....	36

3.2.1.2	Pozorování.....	37
3.3	Plán evaluace	37
3.3.1	Evaluační otázky	38
3.4	Charakteristika třídy.....	38
3.4.1	Současná situace ve třídě.....	38
4	REALIZACE a evaluace PROGRAMU.....	40
4.1.1	Pre-test.....	40
4.1.2	Evaluace pre-testu.....	40
4.2	Program hudebních aktivit zaměřený na osvojování základů morálních hodnot.....	41
4.2.1	Téma prvního týdne: pravda, lež, poctivost.....	41
4.2.1.1	Cíl související s hodnotami	41
4.2.1.2	Konkretizované výstupy	42
	Nabídka činností.....	42
4.2.2	Evaluace prvního týdne	44
4.2.3	Téma druhého týdne: empatie, mírumilovnost, pomoc druhým	45
4.2.3.1	Cíl související s hodnotami	45
4.2.3.2	Konkretizované výstupy	45
4.2.3.3	Nabídka činností.....	45
4.2.3.4	Evaluace druhého týdne	47
4.2.4	Téma třetího týdne: respekt a úcta k pravidlům, majetku druhého (nekrást) ...	48
4.2.4.1	Cíl související s hodnotami	48
4.2.4.2	Konkretizované výstupy	48
4.2.4.3	Nabídka činností.....	49
4.2.4.4	Evaluace třetího týdne	50
4.2.5	Téma čtvrtého týdne: nesobeckost, skromnost, srdečnost, svoboda	51
4.2.5.1	Cíl související s hodnotami	51
4.2.5.2	Konkretizované výstupy	51
4.2.5.3	Nabídka činností.....	52
4.2.5.4	Evaluace čtvrtého týdne.....	53
4.2.6	Téma pátého týdne: spravedlnost, odpuštění, láska	54
4.2.6.1	Cíl související s hodnotami	54
4.2.6.2	Konkretizované výstupy	54
4.2.6.3	Nabídka činností.....	54
4.2.6.4	Evaluace pátého týdne.....	56

4.2.7	Post -test	58
4.2.7.1	Evaluace post – testu	58
5	EVALUACE CELÉHO PROGRAMU	60
	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
	INTERNETOVÉ ZDROJE	68
	SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Morálka je v dnešní době velmi často opomíjená nebo na ni lidé zapomínají a neuvědomují si, jaké negativní následky se můžou objevit, když je porušena. Nejvíce to můžeme vidět především u dětí, které jsou dnes často agresivní, neukázněné, drzé vůči rodičům a učitelům, mají sklon podlehnout názorům většiny a tím se velmi často objevuje riziko výskytu sociálně patologických jevů. Tyto negativní dopady chování souvisejí především s mravním rozvojem a vědomím dětí.

S pojmem morálka a morální rozvoj úzce souvisejí morální hodnoty a hodnotový žebříček, který si každý jedinec utváří dle svého vědomí a vzorem chování blízkých členů rodiny a lidmi, se kterými jsme v každodenním kontaktu. V této práci chci poukázat na důležitost osvojování morálních hodnot a jejich využití ke spolupráci, prosociálnímu chování, empatii, porozumění druhým a pochopení, že určitý řád a pravidla, kterými se řídíme, vedou nás i naše děti k pocitu bezpečí a jistoty, které jsou důležité k naplňování našich potřeb.

Bakalářská práce se zabývá otázkami výchovy k hodnotám nejen v rodinném, ale i školním prostředí především u dětí v mateřské škole, a zohledňuje specifika výchovy a vzdělávání dětí předškolního věku v heterogenní třídě. Velkou roli v mé bakalářské práci hraje také hudba a hudební činnosti ve výchově k hodnotám se zřetelem k výchovně vzdělávacím cílům v předškolním vzdělávání.

V praktické části je vytvořen plán hudebních aktivit v mateřské škole propojený s určitými metodami mravní výchovy. Na závěr je provedena evaluace programu, kdy metodou strukturovaného pozorování a pre-testu a post-testu dochází k pedagogickému vyhodnocení morálního chování a jednání dětí vlivem zrealizovaných aktivit v konkrétní mateřské škole.

Upevňování morálních hodnot u dětí již v mateřské škole je podle mě velmi důležité. Děti si začínají dle vzorů svých rodičů a dalších dospělých, se kterými se setkávají, tvořit již v předškolním věku svůj vlastní žebříček hodnot. Co je to vlastně hodnota, kde se s tímto pojmem můžeme setkat v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání a v dalších kurikulárních dokumentech v ČR, s jakými hodnotami se dítě může setkat, jak vypadá výchova k hodnotám, co jsou to morální hodnoty, jak ovlivní různé

druhy hudebních činností, zaměřené na osvojování hodnot, následné jednání a chování dětí? Toto jsou základní otázky, kterými se tato bakalářská práce bude zabývat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MORÁLNÍ HODNOTY

1.1 Pojem hodnota

Každé společenské uskupení historie i současnosti má tendence ovlivňovat hodnoty nastupující generace. Formulování a preference hodnot ve společnosti byla vždy dána historickými, ekonomickými, náboženskými, politickými a kulturními podmínkami. Rozdílné je především prosazování hodnot do edukačního procesu od liberálních po direktivní přístupy zaštitěné ideologickou nebo náboženskou doktrínou.

Nejobecněji lze hodnotu chápat, jak uvádí Vacek jako „*obecný pojem pro ocenění čehokoliv, jak ve smyslu materiálním, tak duchovním*“ (In Průcha et al., 2009 str. 834).

„Z filozofického hlediska je za hodnotu považováno to, co dává smysl našemu světu, lidským skutkům a tím pádem to umožňuje lidem základní hodnotovou orientaci ve světě“ (Bulisová, 2003 str. 463).

Z pohledu psychologie je podle Vacka (In Průcha et al., 2009) za hodnotu považováno, jak moc je pro nás důležité nebo do jaké míry si ceníme určitého předmětu nebo nějaké osoby. Hodnota je vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti, která je ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb. Průcha a kol. (2009) se shodují, že z hlediska pedagogiky mají hodnoty důležitost v kontextu hodnotových systémů. Dále je hodnota samotné vzdělávání, kde záleží především na společnosti, jakou významnou roli vzdělání přisuzuje. Hodnoty a postoje jsou také součástí cílů a obsahů ve výchovně vzdělávacích programech a jsou osvojovány v procesech socializace a enkulturace.

Vacek (In Průcha et al., 2009) tvrdí, že s pojmem hodnota se můžeme setkat také v řadě dalších disciplín jako je sociologie, etnografie, kulturní antropologie, estetika a další. Podle Saka (2000) se každá disciplína zabývá definováním hodnot ze svého pohledu a tím jsou hodnoty svým charakterem interdisciplinární kategorií, kde se provádí jejich zkoumání na mezioborové bázi.

1.2 Vymezení pojmu morální hodnoty

Filozofie zkoumá morální pravidla, jak by měli lidé morálně jednat a psychologie zjišťuje, jak a proč jednají právě tak. Morálka není oblast, kterou by si vědci mohli rezervovat jen pro sebe. Za své morální jednání je zodpovědný každý, ať je to psycholog nebo filozof. (Heidbrink, 1997)

Podle Vacka (2008) otázky dobra a zla přitahují společnost již od pradávna, a proto byl teoretický základ pro jejich zkoumání vytvořen ve filozofii, která dala vzniknout dalšímu oboru, což je etika. Kučerová (1996) tvrdí, že etické je takové pojetí života, v němž jsou všechny hodnoty v určité soustavě a hierarchii, v uvědomělém tvaru a řádu z hlediska potřeb lidského kulturního života a rozvoje.

Etika je vědní obor, který se zabývá specifickým společenským jevem, kterým je morálka. Morálka je soubor norem fungujících v této společnosti. Jakmile se dítě narodí, začíná se s morálkou seznamovat, podřizovat se jí a postupně k ní dozrává. (Vacek, 2008)

Morální hodnoty jsou základní součástí morálního usuzování. Člověk musí být obeznámen s pravidly a normami, aby měl dostatek informací k tomu, co je správné a co není správné a tyto mravní znalosti musí umět aplikovat v různých situacích, tj. dítě se naučí obecné hodnoty jako je respekt a odpovědnost přenést do konkrétního mravního chování. (Vacek, 2008)

Kučerová (1996) také dodává, že morální hodnoty získávají dominantní postavení v soustavě motivace, zvnitřnělé hodnoty působí jako motivy chování a jsou prostředkem k formování vztahů a vlastností člověka. Dle Vacka (2008) s pojmem morální hodnoty úzce souvisí vývoj socializace jedince a výskyt prosociálního chování, které je výrazným signálem správně orientovaného morálního rozvoje a přispívá k upevňování morálních hodnot.

To vše je odrazem, projevem, podmínkou a výsledkem v daném způsobu života, který je ovlivněn kulturními tradicemi, které Kučerová (1996) považuje za smysl lidskosti a ušlechtilosti člověka.

„Mravní norma působí jako motiv (regulativ) lidského jednání, pokud se stala pro člověka hodnotou“ (Kučerová, 1996 str. 98).

Templeton shrnuje ve svém článku Morální hodnoty obohacují život v periodiku Probuďte se, že morální hodnoty jsou etické zásady, které považuje konkrétní člověk nebo lidstvo za správné, důležité a mají dlouhodobou a trvalou platnost. Hodnoty, kterými se řídíme, ovlivňují naše chování, jednání, životní priority, vztahy a také to, jaká měřítka předáváme svým dětem a upevňujeme je. I když jsou velmi důležité, v dnešní společnosti čím dál více upadají.

1.3 Důležitost morálních hodnot

Linda a Richard Eyrovi (2000) tvrdí, že morální hodnoty jsou důležité proto, že jsou naše tradice, ve kterou věříme, a víme, že jsou správné. Hodnoty jsou předávány z generace na generaci a to přispívá k tomu, aby byla společnost bezpečná a dál se vyvíjela. Dosavadní výzkumy ukázaly, že chování založené na morálce pomáhá dětem rozvinout jejich samostatnost, nezávislost a sebedůvěru.

Učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitějším a nejefektivnějším způsobem výchovy, která zajišťuje, aby se děti cítily šťastné a spokojené. Štěstí nás i ostatních je založeno na jistých morálních zásadách, jejichž vzájemnou souvislost děti postupem času zjistí prostřednictvím metody pokusů a omylů. Určité typy selhání a s tím spojené nepříjemné pocity, mohou děti v průběhu jejich života přivést k poznávání základních morálních hodnot a naučit je čestnému přístupu k životu. (Eyrovi, 2000)

Každý z nás má svůj vlastní hodnotový žebříček, podle kterého ve svém životě jedná a řídí se podle něj. Lidé si většinou svůj systém hodnot ani neuvědomují a jednají spíše intuitivně. Pokud se někoho zeptáme, co to vlastně hodnota je a jakou hodnotu ve svém životě uznávají, zpravidla nám nebude umět odpovědět. Ovšem určité vzorce chování lidí odpovídají určitému schématu jejich hodnot a pojí se s jejich celkovou osobností. Podle Vacka (2008) a Homoly (1977) by měl psychologicky vypadat hodnotový žebříček takto: Musí být vnitřně celistvý, v souladu s osobními charakteristikami a celkovou osobností jedince, musí být do určité míry realistický a také dynamický, měl by jedinci přinášet celkové uspokojení.

Díky morálním hodnotám se dítě učí morálně usuzovat a porozumět klasickým morálním principům: „Chovej se k druhým lidem tak, jak si přeješ, aby se oni chovali k tobě.“ (Vacek, 2008)

1.4 Utváření morálních hodnot prostřednictvím hudby

Podle Zezuly (1978) a Jurkoviče (2012) je hudba druh umění, který se svou uměleckou jedinečností obrací k člověku a jeho kreativitě. I Sedlák (1974) tvrdí, že hudba hrála důležitou roli ve všestranném rozvoji člověka, urychlovala fylogenetický vývoj, byla součástí rozvíjení lidských smyslů a emocionální oblasti, motoriky a podílela se na začlenění jedince do společnosti.

Podle Zezuly (1978) může hudba působit i na psychiku jedince tím, že aktivizuje celou jeho citovou sféru a všechny smysly, je schopna vyvolávat emocionální odezvu. Pro děti je hudba zdrojem bohatých a neopakovatelných zážitků, díky kterým se učí hudebně slyšet, myslet, vyjadřovat se, porozumět hudebnímu vyjádření a citově je prožívat.

Mezi city a hudbou je oboustranný a vzájemný vztah. City v hudbě způsobují odklon od subjektivismu a individuálních momentů, posilují historickou zkušenost, vazby na společnost a její etické problémy. (Sedlák, 2013)

Sedlák (2013) to vysvětluje tak, že pokud jsou city v propojení s hudbou, zvláště pak v hudební tvorbě, je rozvíjena také oblast citů mravních. Jakýkoliv hudební tvůrce projevuje nejen vztah ke společnosti, ale i k jejím mravním a filozofickým problémům. Komplexnost estetického prožitku se vztahuje nejen na prohlubování vnímavosti, citlivosti, estetického postoje, ale vztahuje se i k životním událostem, jednání a chování ve společnosti, rozvíjí fantazii a představivost, spontánnost, individuální a kolektivní aktivitu založenou na spolupráci a prosociálnosti.

City a obsahové podněty hudby pronikají do osobnosti jedince tak, aby své osobní jednání a budoucí cíle dal do souladu se zásadami společenského chování, a tím se ve vědomí člověka utváří jednota estetických a etických citů, motivů chování a jednání lidí.

Následující odstavce shrnují názor Sedláka (2013) tak, že ve vztahu k morálním hodnotám můžeme hudbu pokládat za součást každé hodnoty, která je spojena s empatickým vnímáním, citlivým porozuměním druhého člověka a prohlubováním kulturně estetického nahlížení na svět. Proto může být hudební dílo, jak upozorňuje Sedlák (1974,) projevem lidských hodnot a procesů poznávacích, citových a mravních, které člověk v životě prožívá.

Sama hudba je vlastně určitá hodnota, která pomáhá žádoucí hodnoty vytvářet.

CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH HODNOT U DĚTÍ

Dnešní svět a společnost upřednostňuje všechno vlastnit a získávat. Hodnoty, které uvádí Linda a Richard Eyrovi (2000), souvisejí naopak s bytím a dáváním, což znamená, že jak je kdo spokojený sám se sebou, záleží hlavně na tom, jaký skutečně je a co dává druhým, než na tom, co vlastní a získává od jiných.

Ve chvíli, kdy si děti stanoví své vlastní hodnoty, nejvíce je ovlivní to, kým jsou a co dávají, než jakékoliv jiné okolnosti. U hodnot bytí se snažíme stát se nositeli určité hodnoty a hodnoty dávání projevujeme ve vztahu k ostatním lidem. Každá z hodnot je nezávislá na ostatních a určuje ji konkrétní situace, v níž se právě s dětmi nacházíme. (Eyrovi, 2000)

Manželé Eyrovi (2000) uvádějí celkem dvanáct hodnot, které jsou charakterizovány v následující částech. Každá obsahuje název, citát z knihy níže uvedených autorů, vysvětlení významu jednotlivých hodnot a proaktivní přístup, kterým bychom měli u dětí hodnoty rozvíjet a podporovat nejen v rodinném, ale i výchovně vzdělávacím prostředí. Každý si může najít ještě své další hodnoty, které v tomto seznamu nenajde, a zařadit je do svého hodnotého žebříčku, který chce předávat pro další generace.

1.5 HODNOTY BYTÍ

Všechny tyto hodnoty souvisí s morálním chováním jedince, jeho schopností empatie, sebeovládání, dodržování pravidel společnosti a pocitem jistoty a bezpečí vyplývající z určitého řádu. Souvisí s naším vlastním chováním, které se učíme ze vzoru našich rodičů, učitelů a vychovatelů. Linda a Richard Eyrovi (2000) řadí mezi hodnoty bytí:

1.5.1 Poctivost

„Poctivost k druhým, k institucím, ke společnosti a k sobě. Vnitřní síla a důvěra, kterou může dát výchova založená na pravdomluvnosti, spolehlivosti a osobní integritě“ (Eyrovi, 2000 str. 21).

Naučit děti poctivosti je opravdu náročné, jelikož s nepoctivostí se setkávají skoro každý den ve svém okolí. (Eyrovi, 2000)

Dle Eyrových (2000) děti nejvíce ovlivníme osobním příkladem vlastního chování, zpětnou vazbou k jejich chování a dalšími obecnými zásadami, mezi něž patří:

- Být k dětem naprosto poctiví, toto chování jim ukazovat a klást důraz na to, jakou důležitost tomuto chování přikládáme. Mluvit s dětmi pravdivě a upřímně, nikdy nedopustit, aby děti samy lhaly, nepřehánět a nevyhrožovat něčím, co nemůžeme udělat.
- Snažit se děti ocenit a dát jim šanci začít znovu, aby mohly říct pravdu. Dále je důležité ocenit, když dítě mluví pravdu. Pokud lže a my o tom víme, připomenout mu důležitost říkání pravdy.
- Upozornit děti na to, jaké následky může mít poctivost a nepoctivost, proč je důležité všimnout si čestného a nečestného jednání ve svém okolí, v médiích a vysvětlovat dětem důsledky z toho vyplývající jak pro podváděcího, tak pro podváděného.

1.5.2 Odvaha

„Uskutečnit obtížné věci není snadné. Síla nepodlehnout davu, dokázat říct ne, navzdory mínění ostatních. Mluvit a jednat správně i tehdy, když je to obtížné a nepopulární. Odvaha být nesobecký a přátelský“ (Eyrovi, 2000 str. 31).

Linda a Richard Eyrovi (2000) tvrdí, že odvaha znamená dělat správné věci, i když je to těžké a někdy můžeme být nazváni i zbabělci. Rodiče by měli odvahu u dětí rozvíjet a podporovat tímto způsobem:

- Od malička děti nadšeně a pozorně oceňovat za sebemenší projevy odvahy, ať již dítě bylo či nebylo úspěšné, např. ochutnávka nových jídel, zvládnutí dosud nevyzkoušené činnosti, ale nejvíce oceňovat u dětí morální kuráž.
- Učit děti vlastním příkladem, podporovat a motivovat tím, že ani pro dospělého člověka není jednoduché být odvážný a uvědomovat si svoje vlastní slabé stránky, ukázat je dětem a vysvětlit jim, jak se s nimi vyrovnat.
- Vysvětlit dětem rozdíl mezi odvahou a ukřičeností, plachostí a nedostatkem odvahy, seznamovat je s pojmem tichá odvaha tak, aby děti dokázaly rozpoznat odvahu jako charakterovou vlastnost a kvalitu.
- Pomáhat dětem nahlédnout pod povrch věcí a odhalit schopnost odvážně jednat na základě přípravy, sebedůvěry a víry ve správné hodnoty.

1.5.3 Mírumilovnost

„Klid, vlídnost, pohoda. Druhé spíše chápat, než se s nimi hádat. Rozdílnost názorů se málokdy vyřeší konfliktem. Tvdohlavost našich protivníků svědčí často o jejich vnitřní nejistotě. Myslet na to, jak se druzí cítí. Ovládat se, ovládat svou náladu“ (Eyrovi, 2000 str. 44).

Děti potřebují klid a mír, který jim dodává pocit bezpečí. Mírumilovnost souvisí s atmosférou a láskou, kterou dětem dáváme a především porozuměním, díky kterému pochopí souvislost mezi jednáním lidí a tím budou šířit atmosféru klidu a míru. S mírumilovností souvisí vlastnosti jako jak si zachovat klid, trpělivost, sebeovládání, dokázat se přizpůsobit situaci, vnímat a dávat najevo emoce, ale ovládat se tak, abychom přitom nikomu neublížili. (Eyrovi, 2000)

Lindy a Richard Eyrovi (2000) pomáhají rodičům, učitelům a vychovatelům těmito obecnými zásadami rozvíjet hodnotu mírumilovnosti:

- Snažit se, aby u nás at' v rodině nebo ve škole převládala mírumilovná a klidná atmosféra. Mluvit klidně, pomalu, nezvyšovat zbytečně hlas, nebránit se fyzickému kontaktu s dětmi (pohlazení).
- Jít svým dětem příkladem a společně se dohodnout, jak se bude pěstovat rodinná pohoda, vysvětlit jim, jak je příjemné udržovat klidnou atmosféru a ukazovat to na příkladech z praxe.
- Podporovat celkové naladění do vlídnosti a pohody a na vztek, hádky a odmlouvání raději reagovat klidně.
- Naučit se pochválit a dát najevo dětem, že pochvala vede k pohodě, zatímco kritika k nervozitě.

1.5.4 Samostatnost a výkonnost

„Individualita. Odpovědnost za své jednání. Uvědomování si a rozvíjení svých vloh a svého jedinečného talentu. Seberealizace. Překonávání pokušení obviňovat druhé kvůli vlastním obtížím“ (Eyrovi, 2000 str. 54).

Samostatnost je schopnost jednat podle svého uvážení a nést za to odpovědnost. Výkonnost je schopnost udělat vše nejlépe a vědomě odmítnout pohodlnou prostřednost. Někdy se tato vlastnost nazývá seberealizace. Pokud člověk pocítí hrdost

nad svojí samostatností, vzroste naše sebedůvěra rozvíjí se naše individualita. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) používají tyto obecné zásady k rozvoji samostatnosti a výkonnosti:

- Opět je nejdůležitější jít dětem příkladem, ukázat jim, že dokážeme tyto hodnoty ocenit a řídit se jimi ve svém životě. Ukazovat dětem radost z úspěchu, ale dokázat se podělit i o starosti a problémy, které dokážou děti pochopit.
- Pozorovat své děti jako individuality, snažit se rozpoznat jejich jedinečnost, talent a potenciál a ten rozvíjet a posilovat.
- Chválit, podporovat u dětí pozitivní sebeobraz a sebedůvěru, aby si uvědomovaly svoji jedinečnost. Za chybu učit děti nést odpovědnost a pomáhat jim s tím.
- Vyhnout se přehnané starostlivosti, důvěřovat dětem a věřit, že dokážou odhadnout míru nebezpečí v určitých situacích a postarají se o sebe.

1.5.5 Sebekázeň a střídmost

„Tělesná, duševní i finanční sebekázeň. Střídmost v řeči, jídle a cvičení. Ovládání chuti k jídlu. Vyhýbání se extrémům. Schopnost vyrovnat disciplínu spontánnosti“ (Eyrovi, 2000 str. 65).

Sebekázeň přemáhá lenost a motivuje děti k vyšším výkonům, střídmost se zase vyhýbá extrémům v životě jedince. Obě tyto univerzální hodnoty pomáhají nejen nám, ale i druhým lidem, kteří s námi žijí, potkávají nás a komunikují s námi. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) sepsali další obecné zásady, kterými by se nejen rodiče, ale i učitelé a vychovatelé měli řídit k rozvoji střídmosti a sebekázně dětí:

- Používat osobní příklad. Ukázat dětem naši disciplinovanost, rovnáhu v životě a jaký smysl pro nás má střídmost a osobní sebekázeň.
- Ovládat svou náladu, což je nejdůležitější součást sebekázně. Učit děti raději počítat do deseti, když je něco naštve, aby zvládly svůj hněv a neudělaly ve vzteku něco, co by je mohlo poté mrzet.
- Dodržovat rodinné nebo školní rozvržení dne a tím prohlubovat u dětí pocit bezpečí a řádu.

- Často používat slova kázeň a střídmost, kterým děti porozumí a budou si je dávat do souvislosti s každodenním chováním.
- Uzavírat s dětmi dohody, stanovovat si cíle, které chceme splnit, motivovat je ke zlepšení.

1.5.6 Věrnost a zdrženlivost

„Hodnoty, které přispívají k partnerskému štěstí a stabilitě. Pochopení vážných a trvalých následků, které přináší amorální chování a nevěru“ (Eyrovi, 2000 str. 77).

Ať už s těmito hodnotami rodiče, učitelé nebo vychovatelé souhlasí, nebo nikoliv, musí k nim zaujmout určitý postoj, protože to je důležitá součást života především dospívajících dětí. Je důležité s dětmi na toto téma mluvit, být otevření a vytvářet si společně vzájemnou důvěru a emoční vztahy. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) doporučují další obecné rady k rozvoji a podpoře hodnot věrnosti a střídmosti:

- Snažit se, aby děti měly možnost vidět, uvědomovat si naši vlastní důvěru v rodině, ve škole a morální chování. Mluvit s dětmi o tom, co pro nás tyto hodnoty znamenají a jakou váhu jim přikládáme.
- Mluvit s dětmi spontánně o sexu a sexuálním dozrávání, což by měli dělat především rodiče, ale mohou toto téma podporovat také učitelé nebo vychovatelé.

1.6 HODNOTY DÁVÁNÍ

Tyto hodnoty opět souvisí s úrovní morálního a společenského chování ve společnosti a vůči druhým lidem. Jejich důležitost spočívá v řádu, pravidlech, důslednosti a schopnosti empatie. Člověk by se měl hodnoty dávání učit již od malička především vzory chování, které vidí v rodinném a školním prostředí a pochopit jejich důležitost pro fungování jedince ve společnosti.

1.6.1 Oddanost a spolehlivost

„Oddanost (loajalita) k rodině, zaměstnavateli, vlasti, církvi, škole a ostatním organizacím a institucím, ke kterým patříme. Podpora, služba, přispívání. Spolehlivost a důslednost – to, co říkáme, také děláme“ (Eyrovi, 2000 str. 93).

Schopnost dokázat si odepřít něco, na co se těšíme s ohledem na oddanost a spolehlivost k pravidelným aktivitám.

Linda a Richard Eyrovi (2000) pomáhají k upevňování oddanosti a spolehlivosti těmito způsoby:

- Zdůraznit a poukázat na vlastní zodpovědnost a spolehlivost, nechat děti uvědomit si náš vlastní příklad, seznámit je s tím, co pro ně děláme a tím u nich pěstovat stejnou kvalitu oddanosti a spolehlivosti.
- Poděkovat, ocenit a pozitivně upozornit děti ve chvíli, kdy uvidíme, že se zachovaly spolehlivě a oddaně, tím tyto hodnoty posilovat a ukazovat, jak často je můžeme v běžné životě používat.
- Ocenit děti za dokončení jakékoliv činnosti nebo dodržení určité domluvy nebo závazku.

1.6.2 Respekt a úcta

„Úcta k životu, k rodičům, ke starším, k přírodě, k vlastnictví. Respekt k víře a právům druhých. Zdvořilost, dobré chování. Sebeúcta, omezení přílišné sebekritiky“ (Eyrovi, 2000 str. 101).

Respekt a úcta jsou jedny z nejdůležitějších hodnot v lidských vztazích a vytvářejí základ vlastní sebeúcty. Respekt vytváří základ pro ostatní hodnoty a zájem o ně vychází z respektu a úcty, které cítíme k druhým lidem. Pokud se děti naučí respektu a úctě v rodině, dokáží se pak chovat k druhým stejně a škola jen tyto hodnoty pomáhá upevňovat a rozvíjet. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) rozvíjejí další důležité hodnoty u dětí těmito obecnými zásadami:

- Respektovat ostatní a sami respekt očekávat. Chovat se k dětem s úctou a respektem, uznávat a vyslechnout jejich názor, dokázat přiznat chybu, požádat děti o pomoc, poprosit a poděkovat za úkony, neustále dětem opakovat co od nich očekáváme a důsledně u nich vyžadovat zdvořilost a ohleduplnost k druhým lidem.
- Nezapomínat chválit a oceňovat chování dětí před ostatními i v soukromí.

- Nejdůležitější zásada je dávat dětem šanci začít znovu, díky čemuž ohleduplným a respektujícím způsobem dokážeme změnit jejich chování a napravit chyby.
- Neustále učit vlastním příkladem, být ohleduplní, zdvořilí k ostatním, ale i sami k sobě. Rozvíjet u dětí, že respektující chování vede k laskavosti, přátelství a vzájemnému porozumění.

1.6.3 Láska

„Starost o druhé, která přesahuje hranice oddanosti a úcty. Láska k přátelům, sousedům, dokonce i protivníkům. A na předním místě – rodinná láska jako dlouhodobý svazek“ (Eyrovi, 2000 str. 110).

Dítě potřebuje cítit, že je od rodičů bezpodmínečně přijímáno a milováno a pochopit, že láska je ten nejcennější dar a hodnota, která ovlivní celý jejich budoucí život. Nepodmíněná a chápající láska pohladí na duši, rozežře srdce a probudí lásku v ostatních, a s ní spojenou příležitost pečovat o druhé. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) opět poukazují na důležité obecné zásady k rozvoji této hodnoty:

- Jasně odlišovat nespokojenost s chováním dítěte od své lásky k němu. Často o tom s dětmi mluvit a potvrzovat fyzickým kontaktem např. pohlazením, objetím.
- Učit děti pomáhat a posloužit ostatním prostřednictvím her, přirozených situací v jejich životě nebo zapojením do podpory nějakého charitativního projektu, ať už je to v rodině, ale i ve škole.
- Poskytnout dětem možnost omluvy a odpuštění, aby pochopily, že láska a náprava mají větší vliv než trest a napomínání. Pokud chceme podporovat láskyplné prostředí, k „logickému“ trestu musí vždy existovat alternativní náprava.

1.6.4 Nesobeckost a citlivost

„Myslet více na jiné lidi a méně na sebe. Naučit se s druhými soucítit. Empatie, tolerance, bratrství. Citlivost k potřebám ostatních. Vnímat, co daná situace vyžaduje“ (Eyrovi, 2000 str. 118).

Některé děti mají citlivost a empatii jako vrozené hodnoty a přirozeně vnímají a cítí potřeby druhých. Většina je ovšem zaměřena jenom na sebe, což se v budoucnu bude projevovat především v období dospívání. Záleží na velkém úsilí rodičů, probudit u dětí uvědomění si pocitů druhých a že se musí někdy vzdát něčeho, po čem touží, ve prospěch někoho jiného. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) doporučují obecné rady, kterými u dětí rozvíjet hodnoty nesobeckosti a citlivosti:

- Oceňovat a povzbuzovat děti za nesobecké chování a projevy citlivosti k ostatním, za což považujeme především, když se dokážeme s někým o něco podělit nebo si uvědomit důležitost pomáhání druhým.
- Nebát se dětem dát odpovědnost za své chování, prohlubovat schopnost chovat se altruisticky a nesobecky.
- Opakovaně je učit hlavně vlastním příkladem s aktivním citlivým a vnímavým nasloucháním, projevem zájmu a empatie.
- Nebát se říct, že nás něco mrzí a tím projevovat u dětí pocit lítosti a sebeuvědomění.
- Snažit se říct dětem, co v určitých situacích cítíme. Pak si dokážeme lépe uvědomit vlastní pocity a budeme více vnímavější k tomu, co děti potřebují a jak se cítí.
- Památovat si, že nesobeckost nepříjde jen tak sama od sebe, je to dlouhodobý proces, ve kterém je třeba velkého úsilí a dosažení určité vnitřní zralosti. Učit děti, že být nesobecký neznamena potlačovat své vlastní potřeby na úkor druhých, ale najít vyváženost s ohledem na sebe i ostatní.

1.6.5 Vlídnost a srdečnost

„Vlídnost a ohleduplnost jsou cennější vlastnosti než drsnost a tvrdost. Druhým chceme spíše porozumět, než se s nimi přít. Laskavé chování k slabším a mladším. Navazovat a udržovat si přátelství. Pomáhat druhým. Dobrá nálada a smysl pro humor“ (Eyrovi, 2000 str. 131).

Vlídnost a střídmost v sobě zahrnují i další hodnoty jako je empatie a smělost. Tyto hodnoty bychom měli projevovat nejen k ostatním, ale i sobě samým. Díky vlídnosti a

toleranci budou děti v dospělosti více uvolněné a sebejisté a nebudou se tolik stresovat. Srdečnost je také velmi důležitá hodnota, která může změnit náladu a postoj člověk i na celý život. (Eyrovi, 2000)

Manželé Eyrovi (2000) sepsali obecné rady k rozvoji hodnot vlídnosti a srdečnosti:

- Přistupovat k dětem laskavým a mírným způsobem, snažit je pochopit, proč něco udělaly a nechat je vymyslet, jak to příště napravit, nebo udělat jinak.
- Ukazovat dětem model vlídného, přátelského a zdvořilého chování, zachovávat pravidla slušného chování, hodně se na děti usmívat, pomáhat jim s jejich úkoly, díky čemuž děti začnou automaticky napodobat chování dospělých.
- Uzavřít s dětmi dohodu o vlídném a zdvořilém chování, vést s dětmi rozhovory o pozitivěch a důležitosti tohoto chování, o jejich pocitech a o tom, jak je těžké na tyto vlastnosti stále pamatovat.
- Pohlížet na děti a jejich vstřícné chování vzhledem k jejich individuálním vlastnostem a schopnostem.
- Vést děti k rozhovoru z očí do očí a tím vyjádřovat přátelský zájem o druhé opět vzhledem k individuálním potřebám dětí. Zapojovat děti do kolektivu, kde uvidíme, jak se chová k ostatním vrstevníkům. Podporovat u dětí důležitost přátelského chování i vůči ostatním členům rodiny.
- Povzbuzovat děti k tomu, aby dokázaly ocenit nejen sebe, ale i ostatní. Pokusily se všimnout si dobrých vlastností u druhých a zamyslely se, jak je co nejlépe ocenit.

1.6.6 Spravedlnost a odpuštění

„Dodržování pravidel a zákonů, čestný přístup ke hře i k práci. Porozumění přirozeným následkům chování – zákon sklízí: Každý sklízí, co zasel. Lítost a odpuštění. Tíže, marnost, hořkost pěstované zášti a plánované odplaty“ (Eyrovi, 2000 str. 146).

Spravedlnost a odpuštění jsou základní lidské hodnoty, na kterých závisí všechno ostatní. Jasná pravidla jak v rodině tak ve škole nám umožňují a zaručují určitý řád, spravedlnost a odpouštění. Z odpuštění se děti mnohdy naučí mnohem více než z potrestání, a proto je třeba u nich prohlubovat schopnost litovat a odpuštět druhým. Tyto schopnosti pomáhají žít šťastný a spokojený život bez hořkosti, nenávisti a pocitů viny. (Eyrovi, 2000)

Linda a Richard Eyrovi (2000) stanovili další obecné rady, jak rozvíjet u dětí hodnoty spavedlnosti a odpuštění:

- Stanovit si společně srozumitelná pravidla, vymezit dětem hranice toho, co si mohou a nesmí dovolit. Vysvětlit dětem, k čemu jednotlivá pravidla slouží a jaký z nich máme užitek nebo i naopak, co se stane, když je budeme porušovat a komu tím můžeme ublížit. Mluvit o obecně platných zákonech jako je krádež, lhaní apod., ale i o vnitřních pravidlech v rodině, ve třídě.
- Již od útlého věku dávat dětem příležitost dosáhnout odpuštění a pochopit jeho důležitost. Raději jim odpouštět, než je trestat a vést je k odpuštění svým vlastním příkladem.
- Ve výchovně vzdělávacím procesu by měla převládat spravedlnost a důslednost současně s mírností a láskyplností.

2 HODNOTY VE VÝCHOVĚ A VZDĚLÁVÁNÍ

Morální hodnoty se vytváří v průběhu celého života a postupně se vlivem vnějšího prostředí proměňují. Jako děti si hodnoty osvojujeme od svých učitelů, vychovatelů, ale také od svých vrstevníků. Velký vliv na utváření hodnot mají zkušenosti, se kterými se během života potkáme. V dnešní době jsou to také média, která mají velmi intenzivní vliv na celou společnost. (Muchová, 2015)

2.1 Výchova k hodnotám v rodinném prostředí

Linda a Richard Eyrovi (2000) ve shodě s Nečajeovou (1976) a Čápem (1993) upozorňují, že rodina je pro dítě nejdůležitější skupinou, ve které mají rodiče největší zodpovědnost za výchovu svých dětí, které se učí socializaci a tím i řízení podle základních lidských morálních hodnot a pravidel. Eyrovi (2000) společně s Muchovou (2015) uvádějí, že základní metodou morální výchovy je vlastní příklad rodičů jako vzorů morálního jednání.

V rodinách probíhají různé druhy výchovy. Eyrovi (2000) kritizují uvolněnou liberální výchovu, která svým přístupem k výchově svobodného člověka a slabým vedením velmi často přispívá k porušování morálních hodnot ve společnosti.

Naopak ostatní autoři jako Zdeněk Matějček, Jan Čáp a další podporují současný demokratický styl výchovy, který je podle nich nejideálnější k podpoře vzájemného vztahu mezi dětmi a rodiči.

Linda a Richard Eyrovi (2000) si myslí, že uvolněná liberální výchova, která se rozšířila v šedesátých letech, vychovala generaci, která se velmi často ubírá k užívání drog, alkoholu, sklonu k sebevraždě, nestabilitě a nespokojenosti v rodině. Tato liberální výchova, která převládá v některých rodinách i v současnosti, odmítá děti učit morálními hodnotami, dokud si na svůj hodnotový systém nedokážou přijít v určitém věku samy. Čáp (1996) i Matějček (2015) tvrdí, že demokratický styl výchovy, který je podle nich nejideálnější, dětem vyhovuje, jelikož dostávají od rodičů méně příkazů a zákazů, více jim naslouchají a hledají společná řešení. Jejich vzájemná komunikace je založená na kompromisech, vzájemné domluvě a podporuje v dětech iniciativu. Morální hodnoty přebírají poté vědomě příkladem od rodičů.

Linda a Richard Eyrovi (2000) ale přesto poukazují na katastrofické důsledky demokratického přístupu, který chápou jako liberální výchovu, která souvisí s uvolněnou výchovou bez hranic, která vede k sociálně patologickým jevům nejen u dětí, ale i dospělých. Rodiče přestávají respektovat autority, podléhají nejmodernější trendům a to se promítá do chování jejich dětí. Vzhledem k tomu, že se někteří rodiče nesnaží svým dětem předat vlastní hodnoty, dítě je přesto vědomě i nevědomě přebírá v předškolním věku od svých vrstevníků, z televize, ale nejvíce právě v rodině. Později, v dospívajícím věku, bude podle nich dítě bojovat za samostatnost a utvoření si vlastního hodnotového systému, který je nezávislý na systému rodičů, ale velmi často se od něj moc neliší. Proto je nutné, aby se začaly uznávat základní morální hodnoty co nejdříve, vědomým vzorem chování od rodičů. Nikdy není pozdě a učit se hodnotám můžeme v každém věku. Naopak Muchová (2015) oponuje tím, že cílem dnešní demokratické výchovy je výchova svobodného člověka, kde rodiče dokáží přiměřeně věku dítěte rozšiřovat prostor, v němž se bude dítě svobodně projevovat. V předškolním věku děti vnímají rodiče jako přitvozené autority, které respektují a od nichž vycházejí morální pravidla. Vztah mezi dětmi a rodiči by měl být založen na rovnovážném partnerském vztahu, kde děti prožívají pozitivní rodičovské morální zkušenosti a současně si je promýšlejí a uvědomují ve svém životě. Když se o své myšlenky mohou podělit s rodiči nebo sourozenci, vede to k jejich citlivosti vůči morálním aspektům života.

Eyrovi upozorňují ještě na jeden problém. Někteří rodiče se snaží vychovávat své dítě v nejlepší víře a láskyplném prostředí, ale dělají jednu chybu. Mají k výchově přístup zajištění dítěte, postarání se o něj a hledají někoho, kdo jim s výchovou bude pomáhat – učitele, vychovatele, psychologické poradce. Tímto způsobem může podle nich rodič ve výchově uspět, když chce učit novým dovednostem, ale ne když chce naučit základní morální hodnoty. Tam musí hlavní odpovědnost výchovy záviset právě na něm. Rodiče si musí uvědomit svůj individuální systém hodnot i ty hodnoty, které považují za správné a o kterých si myslí, že mohou jejich dětem pomoci a posílit jejich radost ze života. Mohou to být o hodnoty, podle kterých se sami nedokáží řídit, ale vědí, že děti učiní šťastnějšími a spokojenějšími, aby se poučily ze zkušeností rodičů a měly lepší výchozí podmínky ke svému rozvoji. (Eyrovi, 2000)

Rozpor mezi slovy Eyrových a ostatních autorů netkví dle nás v názorech na předávání hodnot, ale vyplývá z různého chápání pojmů demokratický a liberální. Eyrovi popisují demokratický výchovný styl jako liberální, jako výchovu bez pravidel a hranic.

2.2 Výchova k hodnotám v mateřské škole

Linda a Richard Eyrovi (2000) upozorňují, že učitelé, speciální pedagogové a vychovatelé mohou k výchově k hodnotám přispět, rozvinout ji a upevnit. Také podle Vacka (2008) výchovně vzdělávací proces spoluutváří hodnotové struktury dětí a mládeže.

V pedagogice nemáme přesně definovanou „výchovu k hodnotám“, ale o jejím rozvoji se mluví v rámci etické a estetické výchovy a v souvislosti s výchovou občanskou, multikulturní a výchovou k demokracii. Učitel by si měl uvědomit, ke kterým hodnotám chce děti a mládež vést. Společenský systém staví na tradičních a obecných lidských hodnotách jako je svoboda myšlení, právo na důstojný život, tolerance a respekt. Tyto principy jsou v modelech výchovy upraveny do vlastností a kvalit člověka, a poté jsou rozpracovány na úrovni projektů a programů do škol. (Vacek, 2008)

Dokument Národní program rozvoje vzdělávání Bílá kniha se zmiňuje o cílech vzdělávání, které musí odpovídat individuálním a společenským potřebám. Dále se zde hovoří o tom, že se vzdělávání nevztahuje jen k vědě a poznáváním, ale také k osvojování si sociálních dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot. To se odráží ve všech rámcových vzdělávacích programech. Dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, který je pro mateřské školy jejich základním kurikulárním dokumentem, je jedním z důležitých úkolů právě výchova k hodnotám. Je zakotvena v jednom ze tří rámcových cílů, které prostupují všemi vzdělávacími oblastmi. (RVP PV, 2017)

Svobodová (2010) tvrdí, že když s dětmi vykonáváme jakoukoliv aktivitu, např. hudební činnosti, tak si musíme zodpovědět vždy tři otázky vzhledem k rámcovým cílům předškolního vzdělávání. Co se děti naučily? S jakou hodnotou se setkaly? Jakou možnost měly pro samostatnost a možnost ovlivnit svoji situaci?

Dále se s pojmem hodnota setkáváme v bližší charakteristice klíčových kompetencí (především kompetencí občanských). „*Dítě má základní představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami a co je v rozporu, snaží se podle toho*

chovat“ (RVP PV, 2017 str. 13). Pojem se dále objevuje v bližší charakteristice dílčích vzdělávacích cílů u oblasti Dítě a jeho společnost, kdy učitel u dítěte podporuje vytvoření podvědomí o mezilidských morálních hodnotách (RVP PV, 2017).

Nečajevová (1976) tvrdí, že předškolní věk je důležitým mezníkem pro rozvoj a utváření morálního profilu dítěte, protože právě v této době se kladou základy morálního cítění, utvářejí se první morální představy, city, návyky a vztahy určující další rozvoj osobnosti dítěte. V Kohlbergově pojetí dítě v předškolním věku jedná na základě očekávání odměny nebo trestu. Předškoláci hodnotí své chování podle následků, které jsou jim přinášeny. Postupně se u dětí rozvíjí další morální emoce (stud, vina, empatie) (Štefánková et al., 2013). Jak zmiňuje Koucká ve svém článku Jak se rodí svědomí v periodiku Psychologie. cz významný je v tomto věku vývoj svědomí. Jeho hlavním úkolem je zrazovat člověka od nežádoucího chování vzhledem k okolnostem a produkovat pocity viny, které mají být přiměřené situaci. Svědomí předškolních dětí je většinou nejisté a proměnlivé, nechává se ovlivňovat výmluvami a někdy je na sebe příliš přísné. Za vznik rozumného svědomí jsou zodpovědné zvnitřené reakce rodičů a jejich postoj k hodnotám u dětí.

Cílem mateřské školy je vychovávat a vzdělávat děti předškolního věku tak, aby dokázaly využít to, co se naučí v praktickém životě vzhledem k harmonickému vývoji dítěte. Děti se zde učí spolupráci, samostatnosti, prosociálnímu chování, učí se kriticky myslet a uvažovat, osvojují si základní poznatky z okolního světa, seznamují se se základními lidskými hodnotami, posilují svoji sebedůvěru a vzájemnou komunikaci. (Komenský, 2007)

Společně s rodiči můžeme formovat u dětí mravní vlastnosti, které se dají kolem šesti až sedmi let považovat za počáteční projevy smyslu pro kolektiv a projevují se respektováním zájmů a přání druhých, snahou společně si hrát a odvracet kamarády od špatného jednání. (Nečajevová, 1976)

Důležitý význam v rozvoji hodnot u dětí má také osobnost učitelky, její žebříček hodnot, ale také chování k dětem, řešení konfliktních a problémových situací a reakce na určité momenty, které se v mateřské škole přihodí. Tyto reakce souvisí s jejím morálním chováním a působením jako vzorem pro ostatní, jelikož ke vzoru učitelky děti vzhlížejí a

respektují ho. Dále ji ovlivňuje její pedagogická činnost, výchovný styl, projevení porozumění, empatie a uspokojování základních potřeb dětí. (Komenský, 2007)

Nečajevová (1976) tvrdí, že morální city dětí v mateřské škole se utvářejí při kontaktu s dospělými a později se svými vrstevníky, kdy děti nejprve kolektivně projevují radost, soucit, náklonnost či zármutek a čím je výchova cílevědomější, tím jsou city projevovány dříve a jsou rozmanitější.

Trtílková ve svém článku Homogenní versus heterogenní třídy v týdeníku Učitelské noviny zmiňuje utváření vzájemných přátelských vztahů. Podle ní probíhá velmi dobře v mateřských školách, kde jsou heterogenní třídy. V těchto třídách vznikají přirozené dětské skupiny nejen podle věku, ale i podle individuálních schopností formujících osobnost každého dítěte. Všichni si společně hrají, tvoří a vyrábějí a mají možnost volby z nabídky aktivit během celého dne. Mohou si vyzkoušet roli staršího i mladšího kamaráda, což je pro většinu dětí nová zkušenost, kterou ze svého rodinného prostředí doposud nepoznaly. Heterogenní třídy dávají možnost učení se mladších dětí od starších a naopak, vedou je k vzájemné pomoci a prosociálnímu zkušenostem v kontaktu s menšími dětmi – učí je nové věci, respektují je, napomáhají sourozencům k přirozené adaptaci a podpoře při odloučení od rodičů. Vlivem těchto faktorů není v těchto třídách tak častá nezdravá soutěživost a závist, které je typičtější pro homogenní třídy

Podmínkou úspěšného zaměření hodnotové výchovy je nejen systematický a promyšlený přístup, ale také přitažlivost výchovně vzdělávacích forem, které osloví celou osobnost jedince. Mateřská škola klade velký důraz na prožitkové, observační a situační učení, střídání spontánních a řízených činností, volnou hru a spontánní sociální učení nápodobou, které využívá i při výchově k hodnotám. Děti se totiž nejvíce učí tím, co si skutečně prožijí, prostřednictvím her motivovaných morálním chováním a při volné hře v kontaktu a komunikaci s ostatními dětmi.

Hodnoty jsou dětem vštěpovány během celého dne v mateřské škole vlivem vzorců chování, které přebírají, a vztahem mezi dětmi a učitelem. Učitel využívá přívětivý přístup k výchově a vzdělávání a dítě na něj pohlíží jako na autoritu, kterou respektuje, ale dokáže se jí svěřit, poradit se s ní o svých problémech a pocitech. Díky tomu od něj určité hodnoty a postoje chování přirozeně přebírá. Takový učitel musí mít stanoveny pevné morální základy, aby mohl naplňovat tyto cíle a vychovávat k hodnotám vzhledem

k RVP PV. Dále může učitel vést děti k hodnotám prostřednictvím navozených činností, jakými jsou např. práce s příběhem, pohádkou, různé diskuze a rozhovory, honičky, skupinové aktivity, přirozené situace s mravním podtextem a jejich následné řešení společně s dětmi.

2.3 Využití hudebních činností ve výchově k hodnotám se zřetelem k RVP PV

Výchova k hodnotám není v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání jasně a přesně definována, ale objevuje se ve vzdělávacích oblastech a jejich dílčích cílech.

Podle Liškové (2006) je snahou hudebních činností propojit vedení hudebních aktivit a skloubit jednotlivé činnosti s principy RVP PV, jelikož jejich propojení není jen v rámci oborové integrace, ale i ve spojitosti s mimohudebními činnostmi (výchova k hodnotám). Jestliže chceme postupovat ve vzdělávacím procesu podle požadavků a předpokladů RVP PV, musíme vědět, jaký má hudební výchova vliv na celkový rozvoj osobnosti dítěte.

Mimo specifických hudebních dovedností rozvíjí hudební činnosti všechny oblasti z RVP PV. Mají vliv na komunikaci, tvořivost, podporují logické myšlení a paměť. Přispívají ke kultivaci osobnosti, kooperaci, týmové spolupráci, toleranci, zodpovědnosti, úctě a vzájemnému respektu. Dále také ovlivňují utváření sebedůvěry dítěte, jeho zdravého sebeprosazování a přispívají k objektivnímu hodnocení druhých. Vzniklé hudební prožitky dávají prostor k vyplavování agresivních sklonů a mají velmi často relaxační účinky. Z těchto aspektů vyplývá, že hudební činnosti ovlivňují nejen fyzický ale i psychický vývoj dítěte, což se shoduje s dílčími cíli jednotlivých oblastí RVP PV. (Lišková, 2006) Do hudebních činností řadíme činnosti pěvecké, hudebně pohybové, poslechové a instrumentální.

Pěvecké činnosti vedou k rozvoji citu, empatie (láska, soucit), kde nám pomáhá nejen melodie, ale i obsah písně. Písnička se stává prostředníkem v komunikaci a navazování vztahů mezi dětmi. (Lišková, 2006)

Pohybem lze vyjádřit vlastní prožitky a působí jako katarze a projev našich emocí. (Lišková, 2006)

Hudební poslech souvisí s kultivací estetického citění a vede k rozvoji emotivních prožitků související s interpretací hudebního díla. (Lišková, 2006)

Instrumentální činnosti vycházejí z přirozenosti a hravosti dětí, výrazně obohacují, hlavně ve spojitosti s písní, emocionální a estetické zážitky. (Zezula, 1978)

Každé z dětí může přispět svým hudebním uměním k příjemné atmosféře třídy a rozvoji sociálních vztahů. Vlastními nápady nebo nasloucháním ostatních se děti učí porozumět pravidlům vzájemného soužití. Zde se opět ukazuje, jak se vzájemně prolínají oblasti RVP PV a výchova k hodnotám, která souvisí s porozuměním a respektováním pravidel s jejich následným vyhodnocováním. (Lišková, 2006)

2.4 Pedagogické hodnocení morálních hodnot v mateřské škole

Podle Liškové (2006) má zpětná vazba a hodnocení naší výchovně vzdělávací práce důležitý vliv pro další kroky v našem pedagogickém působení. Také Syslová (2012) ve své knize s dalšími autorkami tvrdí, že hodnocení není považováno za prostředek k posuzování výsledků ve vzdělávání, ale cílem je také zjištění komplexních informací, které využijeme k dalšímu plánování vývoje a stimulaci každého dítěte. Také Smolíková (2007) poukazuje na osobnostní pojetí vzdělávání, které předpokládá, že pedagog každé z dětí již dobře zná, přihlíží k jeho individuálním potřebám a přáním a dlouhodobě sleduje, jak se dítě rozvíjí a projevuje.

Základem pro sledování konkrétních projevů dítěte je pozorování, které by mělo být především spolehlivé a objektivní. Pedagogické hodnocení morálních hodnot vychází ze stanovení si konkrétního cíle sledování, obsahu a jasně daného postupu vzhledem k očekávaným výstupům v RVP PV. Tyto informace budou písemně zaznamenávat v souladu s vnímáním a citlivým porozuměním určitých projevů dítěte.

Ke stanovení konkrétních cílů napomáhá předškolním pedagogům publikace Konkretizované očekávané výstupy RVP PV (MŠMT, 2012) a Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV (Smolíková, 2007), kde jsou očekávané výstupy rámcového programu rozpracované ve vývojové škále.

V mateřské škole se pedagogové zabývají kritériálním hodnocením morálních hodnot v rámci ovlivňování vzájemných vztahů mezi dětmi v mateřské škole. V rámci tohoto pedagogického hodnocení je kladen velký důraz na utváření obrazu každého dítěte

vzhledem k morálním hodnotám ve společnosti. Konkrétně se pedagogové zaměřují na dodržování a respektování pravidel, vzájemnou komunikaci, porozumění s dospělými a především s vrstevníky, spolupráci na činnostech, sociální citění, empatii a pochopení druhého, vztah ke společenským normám, pravidlům a prosociální chování. Každá tato obecná oblast je poté rozpracována do konkrétnějších projevů dětí, které budou hodnoceny podle určené škály. (Smolíková, 2007)

Hodnocení této oblasti je mnohem problematičtější než např. hodnocení úrovně poznávání nebo pohybových dovedností.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 CÍL A METODOLOGICKÉ ŘEŠENÍ

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je podat náměty pro využití hudebních činností k upevňování morálních hodnot dětí v mateřské škole. Tyto aktivity budou zařazeny v rámci uceleného programu, realizovány s konkrétní skupinou dětí a evaluovány. Mým záměrem je zjistit, jak na tyto hudební aktivity budou reagovat děti v heterogenní třídě mateřské školy a jak program ovlivní jejich vzájemné chování a jednání. Zároveň budou rozvíjeny další dovednosti a schopnosti dětí ve spojitosti s hudebním vývojem a morálním jednáním a chováním.

3.2 Způsob naplnění cíle

Program je realizován po dobu pěti týdnů intenzivního zařazování připravených aktivit v jednotřídní vesnické mateřské škole u Ledče nad Sázavou, kde dosavadně pracuji.

Na začátku mého projektu nejprve popíši současnou úroveň vzájemných vztahů mezi dětmi a jejich chování a jednání, které z nich vyplývá. Než začnu s dětmi samotnou realizaci činností, bude pro ně připraven pre-test – řešení situací, které vidí na obrázku, a jejich vlastní návrhy k jednání. To samé bude připraveno i na konci projektu – post-test, což bude přispívat k závěrečné evaluaci programu.

Výše uvedené cíle budu sledovat pomocí následujících metod.

3.2.1 Metody evaluace

V programu byla využita metoda strukturovaného pozorování, pozorování videáznamů a metoda pre-testu a post-testu prostřednictvím rozhovoru s dětmi nad předem připravenými obrázky.

3.2.1.1 Metoda pre-testu a post-testu

Touto metodou budu zjišťovat počáteční a závěrečnou úroveň uvažování dětí o situacích s morálním obsahem. Proběhne formou skupinového rozhovoru s předškolními dětmi před a po realizaci samotného projektu. Rozhovor proběhne v půlkruhu nebo kruhu a bude zaznamenáván na kameru. Sledováno bude, jak se změní jednání dětí před a po

realizaci projektu a jak se jejich odpovědi projeví v chování ve skupině. Děti budou samostatně odpovídat, co vidí na obrázku, jak se jim určená situace jeví, co jim připadá důležité apod. Pokud nedokáží samy odpovídat, je třeba je povzbuzovat či doptávat se doplňujícími otázkami, jaká řešení situací navrhují, jak by v dané situaci reagovaly ony samy, apod. Konkrétní doplňující otázky budou rozpracovány v popisu u jednotlivých obrázků pre-testu a post-testu.

3.2.1.2 Pozorování

Metoda pozorování je jedna z nejstarších a nejrozšířenějších metod získávání dat o pedagogické realitě. Znakem kvalitního pozorování jsou specifika objektu pozorování, zaměřenost pozorování na cíl, organizovanost a přesný záznam. (Chráska, 2007) Pedagogické pozorování je definováno jako sledování smyslově vnímaných jevů, především chování osob a popis průběhu určitých dějů. (Průcha et al., 2009)

Pozorování dělíme z různých hledisek na dlouhodobé a krátkodobé (vzhledem k časové náročnosti), introspekci a extrospekci (podle toho, kdo pozorování provádí), vlastní a nevlastní (zda se pozorovatel setkává přímo s předmětem pozorování), strukturované a nestrukturované (podle úrovně struktury a pořizování záznamů). (Chráska, 2007)

V mé bakalářské práci bude využito pětitydenní pozorování podle předem připraveného projektu, který bude mít učitou strukturu. Pozorovat budu projevy chování a jednání dětí předškolního věku při předem připravených hudebních aktivitách spojených s pohybem a dramatizací a jejich vliv na osvojování morálních hodnot společnosti.

3.3 Plán evaluace

Evaluace je proces vyhodnocování toho, co se děje v naší třídě. Měla by vést ke zlepšení současného stavu. Pedagogická evaluace je důležitá tím, co s dětmi prožijeme a jak pravdivě to dokážeme vyhodnotit. Přispívá k úpravě a změnám v našem výchovně vzdělávacím procesu, které vedou ke zlepšení a zhodnocení dosavadní situace. Napomáhá pedagogům ke zlepšení kvality jejich práce. (Svobodová et al., 2010)

Nejprve bude v rámci evaluace proveden pre-test, následně bude vyhodnocení jednotlivých týdnů, ve kterých bude realizován samotný program hudebních činností a poté bude provedeno vyhodnocení post-testu.

V závěrečné evaluaci bude shrnut rozdíl u pre–testu a post–estu a odpovědi na jednotlivé evaluační otázky, které jsou východiskem pro výsledný proces vyhodnocování.

3.3.1 Evaluační otázky

Jak ovlivní hudební činnosti zaměřené na osvojování základů hodnot jednání dětí ve skupině?

Jaký je vztah dětí k činnostem programu?

Jaké názory ve vztahu k hodnotám budou děti během programu vyjadřovat?

Podmínkami pro zodpovězení otázek budou konkrétní výstupy u každého týdenního tematického celku.

3.4 Charakteristika třídy

Cílovou skupinou, kterou budu v průběhu programu pozorovat a hodnotit jejich vzájemné vztahy a chování, jsou děti předškolního věku v heterogenní třídě ve věku od 3 do 7 let. Činnosti budu vykonávat vždy se všemi dětmi jedné třídy (28 dětí) po dobu pěti týdnů.

3.4.1 Současná situace ve třídě

V současnosti je ve třídě 28 dětí, z toho 16 chlapců a 14 dívek. Ve třídě je 9 dětí ve věku 3-4 roky, 11 dětí ve věku 4-5 let a 8 dětí ve věku 5-6 let. Na začátku školního roku byly vzájemné vztahy na velmi dobré úrovni. Všechny děti svým chováním prokázovaly povědomí o morálních hodnotách ve společnosti, jejich důležitosti a respektování, které vede k prospěšnosti celé třídy. Toto chování měly dle mého názoru vlivem rodiny i školy.

V prvních měsících nového školního roku díky motivaci a vzoru učitele starší děti pomáhaly mladším, respektovaly jejich zájmy a potřeby, snažily se jim především pomoci s hygienou, sebeobsluhou a samostatností při oblékání a stolování. Vztahy mezi vrstevníky se postupně zlepšovaly a vedly ke vzájemné spolupráci. Děti si dokázaly naslouchat, nezištně pomáhat, vnímat potřeby a zájmy druhých. Během roku se atmosféra třídy změnila. Děti především předškolního věku začaly více myslet na sebe, svoje potřeby a zájmy a tím začalo vznikat ve třídě více konfliktních situací a rozporů,

které mají různou příčinu. Toto chování se přenáší i na mladší děti, které začínají jednat stejným způsobem.

Ke zlepšení chování a jednání dětí je třeba změnit aktivity tak, aby podporovaly pozitivní vztahy, chování a nahlížení na druhé a nenásilnou formou děti k těmto a jiným morálním hodnotám motivovaly.

4 REALIZACE A EVALUACE PROGRAMU

4.1.1 Pre-test

Obrázek č.1

Maminka pracuje na zahrádce. Další členové rodiny na ni koukají a malí chlapci se dohadují o míč.

Základní otázky: Co je na obrázku. Co na to říkáš?

Pomocné otázky: Co by měli ostatní udělat? Kdybys tam byl a tohle by byla tvoje maminka, co bys udělal?

Obrázek č.2

Paní učitelka si povídá s dětmi, ty mezitím řvou, křičí a neposlouchají.

Základní otázky: Co na to říkáš? Co si o tom myslíš?

Pomocné otázky: Jak se musí cítit paní učitelka? Proč se tak cítí?

Obrázek č.3

Chlapec stojí před otcem a tvrdí mu, že nesnědl sušenku, co ležela na stole. Přitom v ruce drží obal od sušenky a má špinavou pusku od čokolády.

Základní otázky: Co je na obrázku? Co na to říkáš?

Pomocné otázky: Jak byste se zachovaly v dané situaci? Co byste udělaly? Jak se asi musí chlapec cítit?

4.1.2 Evaluace pre-testu

Obrázek č.1

U prvního obrázku děti nejvíce upoutali chlapci, kteří se hádají o míč, mezitím co maminka pracuje na zahrádce. Nejvíce chtěly řešit to, jak jim vysvětlit, že se nemají dohadovat, ale raději jít pracovat na zahradě. Jejich odpovědi bez mého zasahování se shodly na tom, že maminka musí být asi hodně unavená a vyčerpaná a že se ještě musí zlobit na chlapce, kteří se spolu dohadují. To, že ostatní členové na ni koukají, příliš neřešily, spíše jen popisovaly jejich pocity a to, jak vypadají podle jejich postoje. Popisování byla zaměřeno hlavně na smutnou maminku, která musí mít hodně starostí a vypadá to, že je na všechno sama. O tom, že by jí měl někdo pomoci a jaký k tomu má důvod, se děti nedokázaly samostatně vyjádřit. Když jsem se jich ale na závěr zeptala: „Jak byste se v dané situaci zachovaly vy?“, jejich odpovědi zněly: „Napomenul bych chlapce, ať se neperou o míč.“

Obrázek č.2

U druhého obrázku děti ihned samy poznaly, že je zde vyobrazena situace z mateřské školy. Nejprve popisovaly, jak se k sobě děti chovají, co a proč asi dělají. Dokázaly díky pomocných otázkám popsat, že toto chování není ve školce správné a pravděpodobně se nebude paní učitelce líbit, a proto je z toho unavená. Nedokázaly ovšem ani s mojí pomocí vysvětlit důvod chování dětí a jak by měla paní učitelka tento problém společně s dětmi vyřešit. Jejich společná dohoda zněla, že by děti na obrázku poslaly do jiné mateřské školy a pozvaly by si do školky děti jiné, které si budou společně hrát a budou na sebe hodné a pak bude paní učitelka spokojená.

Obrázek č.3

U třetího obrázku bylo první reakcí dětí popisování celé místnosti a věci, které se v ní nacházejí. Poté začaly samostatně mluvit o tom, že je na obrázku tatínek, který je rozzlobený na svého syna. Dětem jsem přečetla, že chlapec tatínkovi říká: „Ne, já tu sušenku nesnědl.“ První reakcí dětí bylo: „On tatínkovi lhal.“ Nedokázaly ovšem vyjádřit, proč a za jakých okolností lžeme a kdy lžeme proto, abychom se vyhnuli nějakému trestu. Po pomocných otázkách dokázaly rozlišit pocity postav na obrázku tak, že se chlapec cítí špatně a tatínek je velmi naštvaný. Poté se mě děti samy zeptaly: „Co to vlastně ta lež je?“ Zkusila jsem je nechat, jestli na to dokáží přijít samy. Děti většinou samostatně reagovaly bez pomocných otázek tak, že je to něco špatného, co se nemá dělat, a pokud budeme druhým lidem lhát, budeme se nejenom my, ale i ostatní cítit smutně a bude nám to líto. Děti, které nevěděly, jak mají odpovědět, jsem navedla pomocnými otázkami tak, aby pochopily, na co přesně se jich ptám.

4.2 Program hudebních aktivit zaměřený na osvojování základů morálních hodnot

4.2.1 Téma prvního týdne: pravda, lež, poctivost

4.2.1.1 Cíl související s hodnotami

- vytvářet povědomí o mezilidských morálních hodnotách a jejich důležitosti - pravdomluvnost, poctivost
- vést děti k rozpoznání a odmítání společensky nežádoucího chování - lži

4.2.1.2 Konkretizované výstupy

- používá pojmy pravda a lež ve správném významu, rozpozná rozdíl mezi pravdou a lží
- rozliší pravdivé a nepravdivé výroky
- uvažuje o pravdomluvnosti, vyjadřuje své názory
- zdůvodní, proč je důležité říkat pravdu a být poctivý
- vyjadřuje své pocity

Nabídka činností

Organizace: na koberci v rozptylu, v kruhu, v půlkruhu u varhan

Hudební činnosti:

1. Zpěv písně „Ach synku, synku“, vytleskáváme rytmus písně, hra na ozvěnu, hra s rozpočítadlem „Jedna dvanda třinda špánek“ Následují rozhovory k tématu písně: „Co je to lež? Kdo už někdy zalhal? Proč je lepší být poctivý? Jak si někdo vymýšlí pohádky? Co jsou to pohádky?“ (Svobodová, Švejnová, 2011)
2. Hra: Poznávání pravdivých a nepravdivých tvrzení. Děti říkají různé věty a tvrzení „Kočka umí chytat myši.“ Děti podle toho, jestli je to pravda nebo lež, odpovídají rytmizací na tělo při hře na varhany s odpovědí: „ Jó jó je to pravda. Jó jó je to tak“ nebo „Jo, jo, je to lež. Jó, jo, je to tak.“ - v tónině C dur, rozsah malá kvinta. Další varianta rytmizování říkadla bez doprovodu hudby: „Pravda pravda je to pravda pravda pravda je to tak“. Následuje otázka: „ Znáte nějakou pohádku, ve které někdo lhal a nevyplatilo se mu to?“
3. Hra: Poslouchej a poznávej pravdu a lež. Budeme dětem vyprávět pohádku „O Smolíčkovi“, který neuposlechl jelena. Pokud v ní uslyší něco, co není pravda, přeruší paní učitelku hrou na Orffovy nástroje vytleskáním rytmu, který jim paní učitelka předem předvede na ozvučná dřívka a přitom říká „Tohle není pravda. Bylo to takhle...“
4. Hra: Posílání kamínku. Děti sedí v kruhu a za zády se zavřenýma očima si posílají kamínek v rytmu bubnování. Až se přestane bubnovat, u koho kamínek zůstane, nesmí to prozradit a i kdyby ho měl, musí ostatním lhát, že ho nemá. Ostatní hádají a snaží se přijít na to, kdo kamínek v ruce drží. Na konci debaty zjistíme,

kdo kamínek držel v ruce a vedeme rozhovor o jeho pocitech: „Jaké to bylo lhát ostatním? Jak ses přitom cítil? Bylo ti to příjemné?“

5. Pohybová hra s vytleskáváním rytmu: Bum, báb ratata, pravda ťuká na vrata. Je obdooou hry Na peška. Když dořekneme básničku, pravda někomu zaťuká na rameno a na něco se vybraného dítěte zeptá „Jak se jmenuješ? Kde bydlíš? Máš dnes červenou mikinu?“ Dítě musí pravdivě odpovědět. Poté vstane a začne honit pravdu, která mu utíká a snaží se sednout si na jeho místo.
6. Hra: Rozlišení pravdy a lži ve hře na hudební nástroje -děti samy určí jakými nástroji budou napodobat pravdu a lež např. trianglem, činely a xylofonem, na buben, drhlo, rumbo koule. Následuje diskuse: „Jaké zvuky se vám líbily více a proč? Dokázaly nástroje napodobit to, jak zní, když někdo říká pravdu a někdo říká lež? Jak mi asi je, když pořád lžu? Co mi zní v hlavě za zvuky?“
7. Hra: Rozlišujeme pravdu a lež v tónech na varhany. Paní učitelka řekne, že zahraje známou píseň a pojmenuje jí. Děti poslouchají a podle melodie poznávají, jestli paní učitelka říká pravdu a opravdu hraje onu písničku, nebo hraje písničku jinou, kterou se snaží poznávat.
8. Hra: Pravda, pravda, lež, lež. Hráči chodí různými směry s kartičkami se slovy pravda nebo lež. V rytmu bubnu či tamburíny si každé z dětí skanduje dle vlastní volby buď pravda nebo lež. Pokouší se přesvědčit ostatní o své pravdě. Nesmí se nikoho dotknout a používat jiná slova. Postupně se hráči přeskupí do dvou táborů a intenzita graduje. Když se děti uklidní, můžeme hrát hru znovu. Vedeme s dětmi rozhovory : „Jak se cítily, když měly ostatní přesvědčit o své pravdě? Je to správné nebo ne a proč?“
9. Hra: Souboj pravdy a lži. Děti se rozdělí na dvě skupiny „Pravda a lež“(rozlišené barvami krepových papírů). Uprostřed herny je barevný padák. Děti se pohybují v rytmu písniček, které hraje paní učitelka na varhany. Jakmile paní učitelka přestane hrát, říká: „Teď jsem hrála smutnou písničku.“ Skupiny dětí podle toho, jestli je výrok pravdivý nebo lživý, si musí stoupnout na barevný padák. Poté vedeme s dětmi rozhovory o pravdivosti či nepravdivosti výroku, poctivosti dětí a jejich soustředěnosti.
10. Nakonec rytmizace ve dvojicích (2x tlesk, 2x plesk, 2x tlesk, 2x plesk, 4x lusk, zbytek písně naznačit dlaněmi „Ne, ne, ne“) při zpěvu na melodii písně Už je to

uděláno: „Už jsme to dokázali, už jsme to zvládli. Co je pravda to už víme a lhát nikdy nemusíme.“

4.2.2 Evaluace prvního týdne

Celý týden jsem s dětmi vedla rozhovory motivované pohádkou o Smolíčkovi o tématu pravda a lež a jaké důvody nás vedou k tomu, abychom říkali pravdu nebo lhali a jaké důsledky můžou po lhání následovat. Děti se domluvily na tom, že raději všichni slyšíme pravdu než lež a vysvětlovali jsme si, proč se nám vlastně lež nelíbí. Děti reagovaly říkankou: „Kdo lže, ten krade, do pekla se hrabe.“ Na to byla moje reakce, že člověk, který zalže jednou, může zalhat i podruhé, děti souhlasily a reagovaly: „Pak přestane říkat pravdu, začne si vymýšlet a paní učitelka mu nebude věřit.“ Na to jsme navázali hrou Posílání kamínku, kde se děti musely vcítit do situace toho, kdo vědomě lže. Děti reagovaly pocity: „Nebylo mi dobře. Chtěl jsem říct, že mám kamínek v ruce, ale nemohl jsem.“ Některé z dětí to nevydržely a kamínek i přesto, že měly lhát ukázaly, protože nedokázaly zalhat a nebylo jim to příjemné.

Nejvíce se děti dokázaly projevovat u aktivity spojené s hudebními nástroji, které měly vyjadřovat hlas pravdy a lži. Všichni zvládli rozpoznat libozvučné a nelibozvučné tóny nástrojů a dokázali velmi dobře vystihnout zvuky pravdy a lži. Dále se jim velmi líbila hra, kdy si jeden z nich vymýšlel různá tvrzení a ostatní zpěvem rozhodli, zda říká či neříká pravdu. Jeden chlapec řekl: „Ta lež je jednoduchá, ale pravda je stejně lepší.“ Po této aktivitě si dokázaly uvědomit, jak snadno můžeme někomu lhát, i když to je jen zábava, ale přesto raději chtěly, abych říkala pravdu. Jejich odůvodnění bylo: „Ta paní lež je zmatená a pořád si jen něco vymýšlí.“ Lež a pravdu si děti po této aktivitě představily jako dvě paní, které mezi sebou bojují, ale my jsme raději, když vyhraje paní pravda.

Zajímavá byla aktivita v rytmu hry na tamburínu „Pravda, pravda, lež, lež“, kdy bylo pro některé děti velmi těžké přesvědčit ostatní o své pravdě. Někdo se nechal zlákat a říkat to, co ostatní a někdo dokázal zvládnout i přes nátlak ostatních říkat svojí pravdu.

Všechny hudební aktivity v rámci celého týdne prohlubovaly u dětí uvědomění si morálních hodnot v tématu týdne ve společnosti a jejich důležitost proto, aby děti raději řekly pravdu i když to není v každé situaci jednoduché, ale je to přesto lepší než lhát. Na závěr jsme si zazpívali krátkou písničku, které vystihla to, o čem jsme si celý týden povídali. Melodie písně děti velmi zaujala a chtěly ji zpívat pořád dokola.

4.2.3 Téma druhého týdne: empatie, mírumilovnost, pomoc druhým

4.2.3.1 Cíl související s hodnotami

- posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.)
- rozvoj kooperativních dovedností
- rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se), přináležet k tomuto společenství (ke třídě, k rodině, k ostatním dětem) a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané
- rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj schopnosti projevovat se autenticky, chovat se autonomně, projevovat své pocity

4.2.3.2 Konkretizované výstupy

- dokáže porozumět pocitům druhých, orientovat se v nich a respektovat je
- zvládne spolupracovat s ostatními a nezištně jim pomáhat
- rozlišují základní lidské pocity (radost, smutek, vztek, zlost) v mimice, gestikulaci a pomocí pohybů celého těla
- prostřednictvím fantazie rozpozná lidské pocity v hudebních ukázkách
- dokáže vyjadřovat své představy, přání, myšlenky a pocity

4.2.3.3 Nabídka činností

Organizace: na koberci v rozptylu, ve dvojicích, v půlkruhu u varhan

Hudební činnosti:

1. Zpěv písně s pohybovým doprovodem. Píseň „Když má dědeček velkou radost, když zlobí, když má starost..“ zpěv písně s pohybovým doprovodem, výrazem v obličeji. Rytmizace písně ve dvojicích: tleskání na dlaně kamaráda, pleskání, pohlazení kamaráda. (Šímanovský, 2011)
2. Scénická hra: O veliké řepě. Motivace rozhovorem na téma: „V jaké pohádce bylo třeba, aby si všichni společně pomohli a mohli vytáhnout řepu?“ Děti se pohybují v rytmu hudby metodickým CD Hudební pohádka ke stejnojmenné publikaci. Děti napodobují hudbu pohybem, gesty a mimikou postav z pohádky. Na závěr společný tanec dětí. (Jenčková, 2007)

3. Improvizovaná zpěvní hra: Paní učitelka zazpívá „Když má Dědeček velkou radost, dělá jak?“ a vyzve pohledem k odpovědi někoho z dětí. Ten mu odpoví tím, že dvakrát na doby předvede, jak se dědeček raduje: „Tak, tak“ nebo hej, hej“ (procházíme základní emoce: strach, hněv, radost, soucetek, smutek).
4. Hra: Rozlišení smutné a veselé melodie. Poznáš podle hudby, zda má dědeček radost nebo je smutný? – rozlišování veselé a smutné melodie tancem ve dvojicích při poslechu hudby: L.V. Beethoven - Symfonie č.5 c moll „Osudová“, F. Chopin - Spring Waltz, B. Smetana – Má vlast, Vyšehrad.
5. Hra: Kdo mi pomůže? Vybereme jedno z dětí, ten bude dědeček, který chce, vytáhnout řepu, ale neví jak. Proto u ní sedí a přitom zpívá „Kdo mi, kdo mi, pomůže“ v rozsahu malá tercie ve stupnici C dur. Necháme na dětech, kdo bude chtít dědečkovi pomoci, vstane, přijde k němu a opět zpívá v rozsahu malé tercie: „S čím, s čím, potřebuješ pomoci?“ a dědeček vždy odpoví: slovy „Prosím, prosím, vytáhneme řepu“ a děti odpoví: „Když tak pěkně prosíš, tak ti pomůžu.“ Táhnou, táhnou, ale je jich málo, potřebují další děti. Čekáme, kolik dětí bude chtít dědečkovi pomoci bez vyzvání. Poté se snažíme děti vybízet a motivovat.
6. Hra: Reakce na zvukový signál. Paní učitelka střídá hru na ozvučná dřívka, bubínek a rolničky. Jakmile bude hrát na dřívka, děti se pohybují chůzí jako dědeček, jakmile začneme hrát na rolničky, běhají jako malé myšky, když začneme hrát na bubínek, přišla velká vichřice, která chce všechny odnést. Děti se mohou ubránit tím, že se spojí a obejmou co nejvíce dohromady, aby je vítr neodvál. Rozhovory „Jak se děti cítily? Jak jim bylo, když byly pohromadě a nemusely se ničeho bát?“ Následuje řetězová hra v kruhu s rytmiizací hry na tělo: „Když se řekne pomoc, napadne mě...“ (Svobodová, Švejdomá, 2011).
7. Dialogy hudebních nástrojů ve dvojicích – neverbální komunikace ve dvojicích beze slov jenom zvukem nástrojů. Dialogy mohou být se zadáním učitelky např. jeden z nástrojů je velký a povýšený a druhý je malý, rozpačitý a nervózní. Bez zadání učitelky – do domluvy mezi sebou zaojují hráči své spontánní impulzy a emoce. (Šimanovský, 2011)
8. Hra: Na dva majáky. Na protilehlých místech prostoru hrají dva hráči ve stejné intenzitě na dva různě velké zvonky. Ostatní děti ve dvojicích se zavázanýma očima (svázaný rukou) jdou pomalu, mlčky k tomu, který zní vyšším tónem. Musí

si vzájemně pomáhat a domluvit se , jak se budou pohybovat, aby jim to bylo nejpříjemnější. (Šimanovský, 2011)

9. Hudebně pohybová hra: Židličkovaná. Pohyby v rytmu písně „Když má dědeček velkou radost“ kolem kruhu utvořeného ze židlí, kterých je o jednu méně než dětí. Na koho nezbyde, nevypadává. Děti musí vymyslet, jak to udělat, aby všichni na židlích seděli. Následuje rozhovor: „Jak se cítí lidé, když jsou smutní, veselí? Proč bychom měli ostatním pomáhat? Proč je pomoc druhým důležitá? (Svobodová, 2010)
10. Nakonec rytmizace ve dvojicích (2x tlesk, 2x plesk, 2x tlesk, 2x plesk, 4x lusk, 4 x ukazovat palcem „jsme jedničky“) při zpěvu na melodii písně Už je to uděláno: „Už jsme to dokázali, už jsme to zvládli. Co je radost, to už víme, vždy ji všichni podpoříme.“

4.2.3.4 *Evaluace druhého týdne*

Píseň „Když má dědeček velkou radost“ upoutala ihned pozornost dětí a také dokázaly věrohodně napodobit mimikou a gesty různou škálu emocí. Celý týden jsem děti motivovala k tématu týdne pohádkou O veliké řepě, kterou děti velmi dobře znají. I přesto, že tato pohádka je velmi známá, ve chvíli, kdy měly děti napodobovat pohyby postav v pohádce v rytmu hudby na CD, nebylo to pro ně jednoduché. Nejprve nevěděly, co mají dělat a jenom stály a koukaly. Naštěstí některé z dětí dokázaly určené pohyby vymyslet a napodobit a tím si navzájem pomáhaly a ostatní od nich jejich nápady odkoukaly, nebo si vymyslely vlastní. Nakonec se jim pohádka tak zalíbila, že jí chtěly hrát pořád dokola. Dokázaly si zapamatovat či určitým způsobem obměňovat určené pohyby, zjistily způsob rytmu, naslouchaly písni a o to více je to začalo bavit.

Při hře Kdo mi, kdo mi, pomůže se děti samostatně bez vyzvání snažily pomoci druhému při tahání řepy, dokázaly projevit schopnost empatie a porozumění, až na jednoho chlapce (3), který řekl, že dětem nepomůže, bez udání důvodů. Na to jsme navázali řetězovou hru „Když se řekne pomoc, napadne mě“ a vedli s dětmi diskusi o tom, proč je správné někomu pomáhat. Děti na chování chlapce reagovaly: „Chlapec (3) nechce pomáhat. To pak bude taky smutný, když mu nikdo nepomůže.“ Jiná dívka (5) reagovala: „To musí být líto těm dětem, že jim nechce jít nikdo pomoci.“ Onen chlapec naše reakce jen z povzdálí poslouchal a nevyjadřoval se k nim. Na konci týdne jsme hráli hru znovu a

tentýž chlapec běžel pomáhat jako první se slovy: „Já jdu pomáhat vytáhnout řepu, ať to máme co nejrychleji hotové.“

Napodobování pohybů při poslechu různých hudebních ukázek dokázaly děti společně pomocí tance a mimiky v obličeji spontánně a bezprostředně. Zvládly se díky své fantazii zaposlouchat do hudby, vcítit se do hudebního díla a vyjádřit a rozpoznat charakter hudebního díla.

Při hře Židličkovaná dokázaly samostatně bez mého zásahu zajistit hru tak, aby všechny děti seděly na židlích, nikdo nevypadl, nikoho to nebolelo (starší děti při pohybu v rytmu hudby pomáhaly mladším při pádu na koberec).

Nejtěžší pro ně byla hra Dialogy nástrojů podle jejich slov proto, že musely jen hrát a nemohly k tomu vůbec nic říct. I přesto, to některým dětem vyhovovalo a prostřednictvím hry na nástroj dokázaly lépe vyjadřovat své emoce a zbavit se studu před ostatními.

V průběhu dalších aktivit si děti vzájemně pomáhaly, respektovaly se, dokázaly si vzájemně naslouchat.

4.2.4 Téma třetího týdne: respekt a úcta k pravidlům, majetku druhého (nekrást)

4.2.4.1 Cíl související s hodnotami

- rozvoj úcty ke společensky uznávaným pravidlům
- prohlubovat u dětí vztah a úctu k morálním hodnotám společnosti (poctivost) a jejich následné dodržování
- prohlubovat u dětí respektování majetku druhých
- vést děti k uvědomování si společensky nežádoucího chování – krádež a její příčina a následek

4.2.4.2 Konkretizované výstupy

- dokáže přirozeně respektovat pravidla společnosti
- vytváří si povědomí o určitých morálních hodnotách (poctivost) a jaké následky může mít jejich porušení
- učí se rozpoznávat následky svého chování (co se mi může stát, pokud budu krást)

- dokáže vyjádřit své pocity a formulovat vlastní názor o pomoci tomu, kdo je krádeží poškozen

4.2.4.3 Nabídka činností

Organizace: v rozptýlu na koberci, v půlkruhu u varhan

Hudební činnosti:

1. Hra: Odemykáme les. Vstupuje do něj, společně s dětmi, paní učitelka v roli tatínka: „V tichém lese se jen šeptá, tam se nikdo na nic neptá. Stačí se kolem sebe dívat a uslyšíš, jak dokáže les zpívat...“ Poslech zvuků přírody, kdy si děti lehnou na záda a budou poslouchat, co v lese všechno uslyší na CD s relaxační a přírodní hudbou. (Svobodová, Švejdová, 2011)
2. Zpěv písně „Já do lese nepojedu“. Následuje rozhovor: „Proč by hajný chtěl vzít sekýru, proč se nemá brát z lesa něco, co není naše? Co si naopak z lesa vzít můžeme?“
3. Hra: Myška, medvěd, zajíček v lese. Vybereme tři děti, které budou myška, zajíček a medvěd a dostanou masky zvířat. Ostatní děti budou stromy. Myška běhá se dvěma kousky sýra mezi stromy a a medvěd jí chce jeden sýr sebrat. Děti myšce cestu uvolňují a medvědovi v cestě brání jen pohyby částí těla, a přitom musí zůstat stát. Děti běhají do rytmu písně „Já do lesa nepojedu“. Ve druhé části honí myšku jenom zajíček, který ji chce sebrat druhý sýr. Děti opět cestu uvolňují myšce a zajíčkovi brání v cestě. Poté se děti v hlavních rolích vystřídají. Rozhovor na téma: „Jak se cítila myška, zajíček, medvěd a ostatní děti v roli stromů v lese? Jak bychom medvědovi a zajíčkovi pomohli, když jim myška sebrala sýr?“
4. Zpětná vazba: „Co porušili v lese Jeníček a Mařenka? Jak souvisí příběh zvířátek v lese s perníkovou chaloupkou, kterou našli v lese Jeníček a Mařenka?“ Melodie písně „Jak se jmenuješ?“ se ptáme dětí „Co je to krádež?“ a děti odpovídají melodií „Jmenuji se...“ co ono slova znamená. Doplnující otázka: Je v krádeži nějaký rozdíl?
5. Hra: Na obzoru je chaloupka. Ve třídě zhasneme, děti v jednom rohu místnosti, ve druhém rohu chaloupka. Děti utíkají v chaloupce a chtějí sebrat perníčky. I když vědí, že se to dělat nemá, tak mají velký hlad. Jakmile ovšem při svém pohybu uslyší nějaký zvuk či hudbu, znamená to, že ježibaba se hýbe, musí se

zastavit a zkamenět. Jakmile zvuk ustane, mohou ve svém pohybu pokračovat. Vybereme CD s vážnou hudbou: Antonín Dvořák Symphony č.9, e moll Z nového světa.

6. Hra: Jeníček a Mařenka. Děti doplatily na to, že kradly, a ježibaba je zavřela do své chaloupky. Jeníčka si chtěla vykrmit a Mařenka jí musela pomáhat se stavěním pece. Děti se rozdělí na dvě skupiny. Mařenky při písni „Pec nám spadla“ předvádějí stavění pece a Ježibaby při písni „Už je to uděláno“ předvádějí, jak mají radost, že si vykrmily Jeníčka. Poté se skupiny dětí vymění a na závěr sdělí při rozhovoru své pocity v roli určené postavy.
7. Hudebně pohybová hra: Chycený Jeníček. Melodii písně Prašná brána. Děti se pohybují v řadě za sebou, dvě vybrané děti tvoří bránu. Všichni se pohybují v rytmu písně na CD Elce pelce kotrmelce – I. Hurník a P. Eben. Jakmile se hudba vypne, brána jedno z dětí chytla a zavřela do klece v chaloupce. Chycené dítě si jde sednout na kraj koberce. „Jak ses přitom cítil?“ Otázky k dětem: „Kdo dokáže Jeníčka zachránit a jak?“ Čekáme na reakce dětí a jejich nápady na záchranu.
8. Poslech hudby a poznávat, zda je v lese vše tak, jak má být- nějaká příjemná klidná hudba (F. Chopin – Nocturne in E-flat Major op. 9, No. 2), nebo se stalo něco divného – nějaké drama v hudbě (J.S. Bach – Tokáta a fuga d moll).
Diskuse s dětmi: „Jak nakonec pohádka dopadla? Zachránily se děti?“
9. Řetězová hra v kruhu s vytleskáváním rytmu: „Když se řekne krádež, napadne mě..“ (Svobodová, Švejdová, 2011) Závěrečný rozhovor: Proč lidé na světě kradou? Je to vždycky proto, že mají hlad? Je to správné nebo ne a proč? Co jsou to pravidla a proč bychom je měli respektovat?
10. Nakonec rytmizace ve dvojicích (2x tlesk, 2x plesk, 2x tlesk, 2x plesk, 4x lusk, zbytek písně naznačit dlaněmi „Ne, ne, ne“) při zpěvu na melodii písně Už je to uděláno: „Už jsme to dokázali, už jsme to zvládli. Pravidla už dobře známe a krást nikdy nehodláme.“

4.2.4.4 *Evaluace třetího týdne*

V tomto týdnu dokázaly děti pojmenovat význam slova krádež a nebezpečí, které z ní vyplývá. Jejich odpovědi zněly: „Kdo krade je zloděj a patří do vězení.“ Další odpověď byla: „Když někdo krade, nemá peníze. Musí víc pracovat, aby měl víc peněz.“ Motivace

pohádkou a zpěvem známé lidové písně děti velmi upoutala a dokázaly si ji propojit s tématem krádeže, o kterém jsme s dětmi mluvily.

Nejvíce děti zaujala hra Myška, medvěd, zajíc, kde bylo hlavním úkolem ostatních hráčů vymyslet, jak udělat to, aby myška s ukradeným sýrem nemohla utéct. Děti samy napadlo, že jí budou bránit v cestě a těm, co jí chtějí chytit, se snažily pomáhat tak, že začaly chytat myšku s nimi. Pokud se medvědovi či zajícovi nepodařilo myšku chytit, tak jeden chlapec řekl: „Když myšku nechytí se sýrem, tak já mu dám nějaké svoje jídlo.“ Jedno z dětí (5) reagovalo: „Paní učitelko, tady myška sebrala sýr medvědovi a zajícovi, protože měla hlad. To je jako Jeníček a Mařenka, kteří taky měli hlad.“ Na to jsem navázala slovy: „Proč tedy lidé kradou?“ Děti odpovídaly: „Neposlouchají rodiče.“ Jiná odpověď byla: „Když má někdo velký hlad, tak si něco vezme bez dovolení. Měl by se radši nejdřív zeptat.“

Hry motivované pohádkou O perníkové chaloupce, kdy byly děti rozděleny na skupiny podle rolí a měly vyjadřovat své pocity, se vydařily a splnily svůj hlavní účel, který byl rozpoznat, v jaké roli z pohádky se děti cítí nejlépe a proč. Děti spontánně vyjadřovaly, jaké myšlenky jim v určených rolích běžely hlavou.

Prostřednictvím dalších her děti poznávaly, jak lidé, kteří kradou, doplácí na svůj čin a jak jim pomoci. Při hře Chycený Jeníček se děti vcítily do pocitů Jeníčka a přemýšlely, jak ho mají zachránit. Na závěr hry jsem se dětí zeptala: „Co bys dělal ty, kdybys byl v roli Jeníčka?“ Jeden chlapec (5) odpověděl: „Já bych radši nic z chaloupky nebral a ani bych do ní radši nešel, protože mi naši říkali, že nemám mluvit s cizími lidmi. Snědl bych si v lese jahody nebo maliny.“

4.2.5 Téma čtvrtého týdne: nesobeckost, skromnost, srdečnost, svoboda

4.2.5.1 Cíl související s hodnotami

- prohlubování vzájemných vztahů mezi dětmi (vlídnost a srdečnost)
- rozlišování společensky nežádoucího chování (sobeckost, pyšnost)

4.2.5.2 Konkretizované výstupy

- dokáže projevovat náklonnost a vlídnost k druhým lidem
- vyjadřuje své přání a potřeby a přemýšlí o jejich realizaci
- uvažuje o skromnosti a jejím významu

- přemýšlí o pyšných lidech a jejich chování, které má vliv na společnost

4.2.5.3 Nabídka činností

Organizace: v rozptylu na koberci, v půlkruhu u varhan

Hudební činnosti:

1. Zpěv písně „Rybička maličká“, doprovod písně rytmicizací na tělo. Ve které pohádce se objevila jedna kouzelná rybička, která plnila přání?
2. Hra s padákem při poslechu písně B. Smetany Vltava nebo při zpěvu písně „Rybička maličká“. Pohupujeme s rybkou na padáku v rytmu hudby tak, abychom jí zachránili a zůstala ve vodě a nebyla příliš na suchu a dopřáli jsme jí svobodu ve vodě.
3. Obměna hudebně rytmicke hry: Jak se jmenuješ? Paní učitelka napodobuje hlas rybky a ptá se dětí „Co by sis přál?“ a děti odpovídají: „Přál bych si....“ Rozhovory nad přáním dětí a jejich významem, zda děti ve svých přáních myslí na sebe či na ostatní apod.
4. Hudebně pohybové hra: Rybička na suchu, leží sama. Obměna hry Zajíček v své jamce. Zpěv písně: „Rybička na suchu, leží sama, sama. Ubožáčku co je ti, že nemůžeš plavati. Chutě skoč a vyskoč, na koho chceš.“ Rybička na někoho vyskočí a zeptá se ho: „Pomůžeš mi dostat se do vody?“ a dotyčný odpoví buď ano nebo ne Pokud ano, stává se rybičkou, pokud ne, rybička si musí vybrat někoho jiného.
5. Hra: Napodobování hudby mimikou a gesty v obličeji. Děti reagují na hudbu pohyby těla, mimikou v obličeji. Pokud paní učitelka hraje krátké tóny, napodobují rybářovu pyšnou ženu, která si pořád vymýšlela nesmyslná přání. Pokud hrajeme dlouhé doby, děti napodobují smutného rybáře, který je nešťastný a neví si se svou ženou rady. Rozhovory o pocitech a vnímání dětí při napodobování hudby.
6. Tanec pyšné rybářky – dle fantazie a představivosti dětí, kterou napodobují poslech hudby Mozart IV. Rondo – Allegro.
7. Hra: Nešťastný rybář. Obměna hry „Pod stolem drobky, kuřata zobky, málo nás, málo nás, pojď (jméno dítěte) mezi nás“ Rybář je nešťastný a neví si rady se svojí ženou (vybereme jedno z dětí). Sedne si na břeh řeky a přitom zpívá obměnu dané písně: „Nemám žádné radosti, jen samé starosti. Co dělat, co dělat, pojď mi

Pepo radu dát? Děti se snaží rybáři pomoci vymyslet, jak se má ze své situace dostat. Rybář volá všechny děti jednotlivě, kdo nechce nebo nebude umět poradit, nemusí.

8. Hra: Co je to? Paní učitelka zpívá melodii na durový kvintakord stupnice C-dur se slovy: pýcha, sobeckost, srdečnost, svoboda. Děti odpovídají stejným kvintakordem, co ono slovo podle nich znamená. Dokončíme pohádku rozhovory o tom, jak to nakonec s rybářem dopadlo. „Proč je lepší být vlídný a srdečný k druhým a ne být sobecký?“
9. Hra: Přání rybářky. Jedno z dětí bude rybářka, která sedí uprostřed kruhu. Ostatní děti kolem ní tančí a poskakují v rytmu písně „Rybička maličká“. Až píseň dozpívají, rybářka vstane a řekne, co by chtěla svým pyšným tónem: „Já chci zámek!“ Ostatní děti se rozhodují, jestli jí přání splní a nebo nesplní a zazpívají jí v jednoduchých tónech prvních pěti tónu stupnice C dur větu: „To ti splníme/nesplníme a proč.“ Pak se rybářky ptají, proč by chtěla zámek, jestli si o přání umí říct i jinak, apod. Snaží se jí přesvědčit o tom, co by opravdu potřebovala a dohodnout se na společném přání. Děti se v roli rybářky střídají. Rozhovory o tom: „Proč jsou někteří lidé chudí? Jak bychom jim mohli pomoci?“
10. Nakonec rytmizace ve dvojicích (2x tlesk, 2x plesk, 2x tlesk, 2x plesk, 4x lusk, zbytek písně naznačit dlaněmi „Ne, ne, ne“) při zpěvu na melodii písně Už je to uděláno: „Už jsme to dokázali, už jsme to zvládli. Co je skromnost, to už víme a pyšní už nebudeme.“

4.2.5.4 *Evaluace čtvrtého týdne*

Tento týden byl pro děti poznávací především v tom, že měly rozpoznávat pyšné lidi, proč se nám nelíbí jejich chování, jak bychom ho mohli změnit a v čem je pro nás důležitá svoboda a skromnost. Velmi se dětem líbila hra s padákem, kdy si uvědomovaly, jak se cítí rybička, která si může plavat svobodně ve vodě a nikdo jí v ničem nebrání. Překvapením pro všechny bylo, když měly děti vyslovovat při další hře svá přání a jeden chlapec (6) řekl: „Já bych jen chtěl, aby všichni lidé na celém světě byli zdraví, a pak budou i spokojení.“ Nad tímto přáním se rozvedla dlouhá diskuse o tom, jak je důležité nemyslet ve svých snech a přáních jen na sebe, ale i na ostatní a tím jsme se s dětmi opět vrátili k pohádce „O rybáři a rybce“. Prostřednictvím dalších her si děti uvědomovaly a

samy si měly možnost vyzkoušet, jak někteří lidé dokáží mluvit a chovat se pyšně a povýšeně a proč se nám jejich chování nelíbí. V návaznosti na toto téma děti vymýšlely, jak by se lidé mohli pyšnosti zbavit. Měly různé návrhy prohlubují jejich představivost např. Zajít si k lékaři, vzít si lék na pyšnost, přestat myslet jen na sebe a další.

Nejvíce ovšem všechny děti zaujala hra Pod stolem drobky, u které jsme se nejen dozvěděli nové poznatky o tom, jak pomoc rybáři, ale také jsme se u ní velice pobavili.

Naopak hra v roli rybářky, která si neustále vymýšlí nová přání a děti mají rozhodnout, jestli jí ho splní nebo ne, byla velmi náročná v tom, že děti musely uvažovat nejen nad přáním samotným, ale i nad tónem, kterým ho rybářka vyslovuje. Na závěr týdne jsme si upevnili získané poznatky opět zpěvem na melodii písně „Už je to uděláno.“

4.2.6 Téma pátého týdne: spravedlnost, odpuštění, láska

4.2.6.1 Cíl související s hodnotami

- prohlubovat vědomí o společensky uznávaných pravidlech společnosti (spravedlnost)
- rozvoj vztahů a porozumění druhým lidem

4.2.6.2 Konkretizované výstupy

- dokáže porozumět druhým, projevit soucit a odpustit druhému
- přemýšlí o významu spravedlnosti ve vztahu k druhým lidem i v celé společnosti
- přemýšlí o tom, co je to láska, jaké to je mít někoho rád

4.2.6.3 Nabídka činností

Organizace: rozptýl na koberci, v půlkruhu u varhan

Hudební činnosti:

1. Hra: Co je to láska? Rozhovor a četba úryvku z pohádky o tom, jak král chytrou horákyň vyhnal ze zámku, protože rozhodla za jeho zády, i když její rozhodnutí bylo spravedlivé. Nakonec mu odpustila, protože ho měla ráda. Zpěv na melodický úryvek z písně „Kdyby se v komnatách“. Paní učitelka zpívá „Co je to láska?“ a děti dle vlastní představivosti na stejný melodický úryvek odpovídají.
2. Hra: Odpuštění druhému. Rozdělíme děti na dvě skupiny, jedna skupina budou Horákyňe a druhá skupiny budou králové. Utvoří dvojice a králové musí vymyslet

takovou píseň, kterou by přesvědčili Horákyně, že je mají rádi a následně jim Horákyně odpustila. Pokud jim odpustí, zatancují si na závěr společně tanec na píseň „Ráda, ráda, můj zlatý Honzíčku“. Rozhovor o tom: „Jak jsme se cítili, když jsme se museli omluvit za naše chyby? Jak se cítila Horákyně, když měla králi odpustit? Je to dobrý pocit? Komu rádi odpustíme a proč? Proč se mají lidé rádi?“

3. Hra: Rozpory hudebních nástrojů. Děti rozdělíme na dvojice, vyberou si hudební nástroje dle vlastní fantazie. Nesmí mluvit, ale jen komunikovat pomocí hudebních nástrojů. Mají mezi sebou určité neshody a dohadují se. Nejprve se děti mezi sebou ve dvojicích domluví, poté hru předvedou ostatním. Ostatní poslouchají a přemýšlí, proč by se mohly pohádat. Pokud na to přijdeme, nebo nám to dvojice dětí řekne sama, hledáme řešení situace, aby se nástroje měly zase rády a nehádaly se. Např. omluva, pomoc druhému, apod. Poté se to děti snaží napodobit samotnou hrou na nástroj. Diskuse: „Jak jste se cítili? Bylo vám to příjemné? Proč ano, proč ne?“ (Šimanovský, 2011)
4. Hra: Na soudce. Paní učitelka vymýšlí nebo ukazuje obrázky se situacemi např. Jela jsem na kole, zapomněla jsem zabrzdit a vrazila jsem do kamaráda. Máme mu odpustit? Děti odpovídají hrou na tělo. Pokud ano, tleskání, pokud ne, pleskání nebo otáčením dlaněmi se zpívaným doprovodem nene. Vedeme rozhovory o tom, proč ano a proč ne? Proč by to bylo či nebylo spravedlivé? Kdo rozhoduje o tom, co je a není spravedlivé?“ Diskuse o tom, jak je těžké někoho soudit bez toho, aniž bychom situaci viděli či zažili.
5. Hra: Na Horákyni. Jednomu z dětí zavážeme oči a všechny ostatní si sednou na židle do kruhu kolem něj dostatečně daleko od sebe. Hned na začátek hry vysvětlíme, že se děti opravdu nesmí dívat a mít zavřené oči a pokud budou podvádět, nebude to vůči ostatním dětem spravedlivé. Dítě se zavázanýma očima jde vpřed a komu si sedne na klín, požádá ho: „Horákyně, zazpívej mi prosím.“ „Horákyně“ zazpívá nějakou známou písničku či úryvek písničky, pohoupá či pohladí dítě se zavázanýma očima. Když dozpívá, zkouší hráč na jeho klíně jméno „horákyně“ uhodnout. Pokud uhodne, „Horákyně“ ho vystřídá. Pokud ne, nechá si dítě na očích šátek a hledá jinou „Horákyni“. Po celou dobu hry všichni sledují, zda vybrané dítě nepodvádí, pokud se tak stane, rozhodneme,

zda může či nemůže ve hře pokračovat nebo zda se samo k podvádění přizná. (Šímanovský, 2011)

6. Hra: Hudební poklad. Společně se dohodneme na jedné věci, která bude uschovaná v prostoru herny. Mezitím pošleme jednoho hráče za dveře. Až se vrátí, dotyčný bude schovaný předmět hledat někde v místnosti. Ostatní ho budou navigovat svým zpěvem tak, že čím silněji budou píseň dle volby zpívat, tím blíže se dotyčný k pokladu blíží a naopak. Necháváme na dětech, zda chtějí hrát poctivě a nebo ne. Pokud dotyčný poklad najde, hra probíhala poctivě, pokud ne, nebudeme ho trápit hledáním a budeme přemýšlet, kde se stala chyba a vést diskusi na téma „Proč jsme nemohli poklad najít“. Poté se v roli hledače pokladů děti vystřídají.
7. Tanec ve dvojicích, které si předem určí samy děti motivovaný příběhem chytré Horákyňe a jejího krále, kterému odpustila a měla ho ráda. Jedno z dětí je chytrá Horákyňe a druhý je král. Tancují a přitom zpívají píseň „Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku“ Rozhovory na téma: „Co je to láska? Co jsou lidé ochotni pro lásku udělat?“
8. Rytmizovaná hra v kruhu s tleskáním pleskáním, dupáním. Začne jedno z dětí: „Já mám rád Aničku, protože.....“ a pokračuje Anička se stejnými slovy. (Svobodová, Švejdrová, 2011)
9. Nakonec rytmy ve dvojicích (2x tlesk, 2x plesk, 2x tlesk, 2x plesk, 4x lusk,) při zpěvu na melodii písně Už je to uděláno: „Už jsme to dokázali, už jsme to zvládli. Odpustíme, pohladíme, spravedlnost podpoříme.“
10. Zpěv písně na závěr celého programu: „V dobrém jsme se sešli, v dobrém se rozejdem, pospolu. Dříve než se rozejdem, tak si zdraví popřejem, pospolu.“ – obměny slov zdraví, štěstí, lásku, pravdu, apod.

4.2.6.4 *Evaluace pátého týdne*

Tento týden jsme se s dětmi seznamovali s tématy jako je láska, spravedlnost a odpuštění. Jsou dětem velmi blízká, a proto se k nim s chutí vyjadřovaly a povídaly si o nich.

Na otázku „Co je to láska?“ se děti dokázaly bez pomoci paní učitelky zcela jasně vyjadřovat např. : Když se má tatínek a maminka rádi, když někomu něco dám nebo

vyrobím z lásky, když druhému pomůžu, protože ho mám rád, když se dva lidi milují a mají miminko. Poté jsem děti navedla pomocnými otázkami k tomu přijít na to, proč se lidé mají rádi a jak se asi cítí zamilovaní lidé. Hned poté, jsme navazali hrou Na Horákyň, kde bylo pro děti klíčovým bodem, jestli vůbec dokážeme druhým odpustit, z jakých důvodu, jak se pak cítíme a jak se cítí ostatní, kterým odpustíme. Většina dětí dokázala druhým bez mých návodných otázek odpustit jejich chování. Některé děti ovšem nechtěly, protože je prý ten zlý skutek tak naštvál, že neví, jak by dokázaly odpustit. Na to reagovala jedna holčička (5): „A jak by se líbilo tobě, kdyby ti ostatní neodpustili?“ Na to se rozvedla velmi bouřlivá diskuse především mezi dětmi, do které jsem ale také zasahovala především proto, že jsem souhlasila s pocity dětí, které mají odpuštět, ale i s dětmi, které o odpuštění prosím. Nakonec se děti v rolích vystřídalý a dokázaly pochopit pocity druhého a na závěr zhodnotily hru slovy: „To odpuštění je docela dobrá věc.“

Ve hře s hudebními nástroji již děti bez mého zásahu a vstupu do hry dokázaly za pomoci hry na nástroje vyjádřit své pocity při sporu a přitom se nakonec domluvit, což bylo znatelené z intenzity zvuku a následného komentování jednotlivých her dětí.

Velmi náročná byla pro děti hra Na soudce, kde musely rozhodovat o tom, zda dětem na obrázcích či v situacích, které jsem jim popsala, je spravedlivé dětem odpustit nebo ne. Většinou jsem děti musela vést k tomu, aby se na situaci podívaly z různých pohledů jednotlivých účastníků a pak rozhodly o odpuštění. Po této hře se děti začaly samy ptát, co je to vlastně spravedlnost a kdo o ní rozhoduje. Nemohly pochopit, že o spravedlnosti rozhodujeme my sami svým chováním a jednáním, ale také soudci, kteří to mají v náplni své práce. Nakonec dokázaly pochopit i prostřednictvím dalších her, co to spravedlnost, láska a odpuštění znamená a poznat pocity těch, kteří se v různých situacích s těmito morálními hodnotami setkávají.

Na závěr týdne jsme si zopakovali prostřednictvím rytmizovaného zpěvu poznatky z celého týdne a na konec celého programu jsme si zazpívaly píseň, která všechny děti motivovala k prosociálnímu chování a jednání mezi ostatními.

4.2.7 Post -test

Obrázek č.1

Maminka pracuje na zahrádce. Další členové rodiny na ni koukají a malí chlapci se dohadují o míč.

Základní otázky: Co je na obrázku. Co na to říkáš?

Pomocné otázky: Co by měli ostatní udělat? Kdybys tam byl a tohle by byla tvoje maminka, co bys udělal?

Obrázek č.2

Paní učitelka si povídá s dětmi, ty mezitím řvou, křičí a neposlouchají.

Základní otázky: Co na to říkáš? Co si o tom myslíš?

Pomocné otázky: Jak se musí cítit paní učitelka? Proč se tak cítí?

Obrázek č.3

Chlapec stojí před otcem a tvrdí mu, že nesnědl sušenku, co ležela na stole. Přitom v ruce drží obal od sušenky a má špinavou pusku od čokolády.

Základní otázky: Co je na obrázku? Co na to říkáš?

Pomocné otázky: Jak byste se zachovali v dané situaci? Co byste udělali? Jak se asi musí chlapec cítit ?

4.2.7.1 Evaluce post – testu

Obrázek č.1

Na konci celého programu děti dokázaly většinou samostatně mluvit o situaci na obrázku bez pomocných otázek. Jejich pozornost byla zaměřena především na pracující maminku a ostatní členy rodiny, kteří jí nepomáhají a jen na ni koukají. Situaci s chlapci, kteří se perou jen o míč, okomentovaly jen slovy: „Chudák maminka, má hodně práce a kluci se tam ještě perou.“ Jejich popis situace směřoval spíše k zjištění, proč ostatní členové nechtějí pomoci a co je k tomu vede. Nápady dětí zněly: „Asi jsou líní, tak se jim nechce.“ Další nápad zněl: „Nevědí, jak mají mamince pomoci, když si o pomoc neřekne sama.“ Na tuto odpověď oponovaly jiné děti: „O pomoc si nemusíš říkat, vždyť musí všichni vidět, že pracuje sama. Pokud nevíš, s čím jí máš pomoci, tak se jí máš zeptat.“ V návaznosti na tuto odpověď jsem navázala pomocnou otázkou: „A jak byste se zachovali v této situaci vy?“ Děti odpovídaly různě: „Kdybych byla maminka, tak bych někoho poprosila o pomoc, že to sama nezvládnu.“ Jiná odpověď dětí byla: „Kdybych byl

třeba ten tatínek, co kouká maminku, tak bych nejdřív řekl klukům, co se perou o míč, že je potřeba pracovat na zahradě, a sám bych se zeptal pracující maminky, s čím potřebuje pomoci, protože by mi jí bylo líto.“

Obrázek č. 2

Děti nejprve dokázaly mluvit samostatně o tom, co se děje na obrázku bez pomocných otázek. Popisovaly nejen místnost a prostředí, které hned poznaly, ale především zaměřily pozornost na chování dětí a přemýšlely nad tím, proč to vůbec dělají. Některé děti říkaly: „Nechtějí poslouchat, tak zlobí.“ Jiné odpovědi zněly: „Asi se nudí, tak zlobí.“ Na to jsem navázala otázkou: „Proč se asi děti nudí?“ Děti reagovaly slovy: „Paní učitelka si s nimi nechce hrát to, co je baví.“ Nebo říkaly: „Musí se společně dohodnout a zahrát si něco, aby to všechny bavilo.“ Poté jsem shrnula všechny nápady dětí a zeptala jsem se jich: „Jak se musí cítit paní učitelka?“ Jejich odpovědi byly spíše jednoslovné: špatně, zle, smutně, naštvaně. Jedna holčička řekla: „Asi je jí líto, že ji děti neposlouchají.“ Na to jsem reagovala: „Proč je jí to asi líto?“ Děti říkaly: „Chce si s dětmi hrát a oni si dělají, co chtějí.“ Také zazněla tato odpověď: „Děti porušují pravidla, neposlouchají, paní učitelku to mrzí. Měly by si zahrát něco, co bude bavit všechny, aby měla paní učitelka radost.“

Obrázek č.3

Na začátku jsem nechala děti, ať začnou mluvit samostatně. Až po jejich nápadech jsem jim chtěla přečíst, co chlapec svému otci říká. Děti reagovaly slovy: „Tatínek je na kluka naštvaný, protože drží něco v ruce.“ Nebo popisovaly: „Kluk je smutný, něco asi provedl a tatínek se na něj hodně zlobí.“ Poté jsem dětem přečetla, co chlapec svému otci říká. Děti reagovaly: „Ten kluk tatínkovi říká, že nesnědl sušenku, a přitom ji drží v ruce a má nějakou špinavou pusu.“ Všichni jednohlasně reagovali: „On přece lže.“ Na to jsem zareagovala pomocnou otázkou: „Jak se asi musí chlapec cítit?“ Odpovědi zněly: „Ten kluk se bojí, že se na něj tatínek bude hodně zlobit.“ Další odpověď byla: „Proč se ale bojí? Vždyť by mu tatínek určitě nic neudělal. Já bych řekl, že jsem jí snědl a pak bych koupil novou.“ Na to byla moje reakce: „Jak by se v této situaci zachoval někdo z vás?“ Jeden chlapec řekl: „Já bych se přiznal, že jsem tu sušenku snědl. Asi bych se omluvil a čekal, co na to tatínek.“ Jiná holčička (6) řekla: „Lhát se nemá, ale ten kluk se asi bál, aby nedostal vynadáno.“

5 EVALUACE CELÉHO PROGRAMU

Jak ovlivní hudební činnosti zaměřené na osvojování základů hodnot jednání dětí ve skupině?

Na začátku realizace samotného programu měly všechny děti povědomí o tom, jaké existují základní morální hodnoty (pravda, ochota pomoci, respektování pravidel, nesobeckost, láska). Nedokázaly některé z nich zcela přesně pojmenovat, vysvětlit jejich význam a důležitost vzhledem k našemu společnému jednání ve skupině, ale věděly, že tyto hodnoty prochází celou naší společností.

V průběhu celého programu zaměřeného na osvojování morálních hodnot se prostřednictvím předem připravených hudebních aktivit ať již vědomě nebo nevědomě postupně proměňovalo vzájemné chování a jednání dětí. V rámci pre-testu, který byl proveden před hudebními činnostmi, bylo zaznamenáno, že děti dokážou morální hodnoty z obrázku poznat, ale nezaměřují na ně hlavní pozornost a neprijdou jim tolik důležité. Všimnou si něčeho, co by dospělým na první pohled důležité nepřišlo a popisují věci a situace, které jsou pro ně blízké, rozumí jim, nebo je samy poznaly v rodině nebo v mateřské škole.

Během hudebních aktivit, kde si děti morální hodnoty osvojovaly mnohem blíže a seznamovaly se s jejich významem a důsledky, došlo ke změně hned po druhém týdnu, kdy jsme poznávali hodnoty jako pravdu, lež a pomoc druhým. Shodnou okolností se vyskytla hned poté situace, kdy jsme v mateřské škole společně řešili rozbitý hrneček. Všechny děti tvrdily, že to neudělaly. Až nakonec se postavil jeden chlapec (5) a řekl: „Já jsem ten hrneček rozbil, spadnul mi z ruky. Udělal jsem to nechtěně.“ Moje reakce zněla: „Moc se cením toho, že jsi řekl pravdu a přiznal se. Teď to ale musíme uklidit, aby se někdo nepořezal.“ Chlapec šel okamžitě uklízet. Děti, když to viděly, se pomalu začaly zvedat ze židlí a šly onomu chlapci pomoci.

Těchto situací v rámci upevňování dalších morálních hodnot se v naší třídě ještě několik událo a čím více se děti s danou hodnotou seznámily, tím více se to projevilo v jejich jednání (vzájemná dohoda mezi dětmi, vyslechnutí druhého, méně křiku a dohadování), opětovné pozitivní chování k mladším dětem, přirozenější dodržování pravidel a především řešení konfliktních situací společnou domluvou.

Toto jednání se projevilo i v popisu obrázku v post-testu, kde se děti dokázaly více zaměřit na konkrétní situaci, popsat jednání osob a jejich pocity.

Jaký je vztah dětí k činnostem programu?

Vztah dětí k předem připraveným hudebním aktivitám byl hned na začátku pozitivní. Děti velmi rády zpívají, hrají hudebně pohybové a rytmické hry a mají kladný vztah k novým a neobvyklým činnostem. Tyto aktivity ale nebyly jen o tom, jak děti zvládnou různé druhy hudebních činností. Jejich hlavním záměrem bylo probudit zamyšlení nad morálními hodnotami naší společnosti a rozvíjet upevňování těchto hodnot u každého z nás.

Hned na začátku hudebních aktivit bylo vidět velké zaujetí a radost z činností, které byly s dětmi vykonávány. Spojení různorodých hudebních činností, které zároveň prohlubují a upevňují morální hodnoty, bylo pro děti zajímavým zpestřením výchovně vzdělávacího programu v mateřské škole.

Nejvíce děti upoutal týden motivovaný tématem respekt a úcta k pravidlům, majetku druhého (nekrást). Toto téma děti zaujalo nejvíce a jejich poznatky byly opravdu velmi bohaté, jelikož s tím měly spoustu zkušeností a některé situace znaly ze svého života a také médií. Proto také hry k tomuto tématu prohlubovaly jejich dosavadní poznatky a rozvíjely jejich zkušenosti.

Dále je také velmi bavily hudební činnosti, které byly spojené s dramatizací či pohybem, hrou na Orffovy nástroje a poslechem. Děti také rády tancovaly a napodobovaly náladu či prožitek z hudby při hrách: Tanec pyšné rybářky, Na obzoru chaloupka, O veliké řepě. Dokázaly rozlišit různé druhy zvukových podnětů a napodobit je pomocí pohybového doprovodu či různých druhů tance.

Zvládly reagovat na kladené otázky vycházející z lidových písní a pohádek, které dětem více přibližovaly dané téma týdne. Pomocí zrealizovaného programu si děti také zopakovaly poznatky o lidových pohádkách a morální hodnoty, které z nich vyplývají. Dokázaly projevovat své emoce a pocity pomocí hudebních činností a tím rozvíjet a podporovat vzájemné vztahy a chování ve třídě. Vztah k činnostem se projevoval i po samotném programu, kdy si děti žádaly nové hudební aktivity s pohádkou, které bude rozvíjet další morální hodnoty.

Jaké názory ve vztahu k hodnotám budou děti během programu vyjadřovat?

Před realizací samotného programu měly děti názory k hodnotám poněkud odlišné a nedokázaly se přesně vyjádřit k jejich opravdovému významu. Mladší děti spíše jen naslouchaly novým poznatkům a poznávaly nová slova jako je lež, krádež, apod. Starší děti již dokázaly pojmenovat jejich význam a sdělovat své dosavadní poznatky. Především starší děti si dokáží uvědomit nebezpečí, která z porušování morálních hodnot plynou a postupně se blíže seznamovat s dalšími hodnotami, které doposud neznají nebo o nich neslyšely.

Většina dětí moc dobře věděla, že lež, krádež a sobeckost, je něco špatného, ale velmi často nevěděly proč, a z jakých důvodu se lidé takto chovají a následně jsou za to potrestáni. Jejich hlavní pozornost byla zaměřena především na to, co už samy zažily a to, když někdo zlobí a neposluchá viz. obrázek č.2 u pre-testu. Děti se vyjadřovaly k tomu, že je to špatné, že se to nesmí dělat a jejich jediným řešením situace bylo nějaké potrestání dětí. Nedokázaly se vcítit do osob na obrázku a pohlížet na situaci z jiného pohledu. U předchozího obrázku č.1 u pre-testu se pozornost dětí opět zaměřila spíše jen na zlobivé děti, které se perou o míč a jak se cítí asi maminka, která sama pracuje jim nepřišlo příliš důležité.

Během programu se postupně názory dětí k hodnotám rozšiřovaly prostřednictvím připravovaných hudebních aktivit. Dokázaly se vcítit do pocitů osob, které lžou a jak je jim to příjemné, pochopily, jak se cítí ti, kteří druhým pomáhají i ti, kteří pomoc potřebují, pochopily důležitost respektování pravidel a důsledky jejich porušování, poznávaly, jak pomoci lidem, kteří jsou krádeží poškozeni, jak se cítí sobečtí a pyšní lidé, jak je důležitá spravedlnost a proč odpouštět druhým.

U závěrečného post-testu byly názory dětí více zaměřené na konkrétní a přesnější popis situací spojených s hodnotami, o kterých jsme mluvili během předchozích týdnů. Zvládly si propojit své získané poznatky s danými obrázky. Pochopily a více se dokázaly vžít do pocitů osob, hledaly různá řešení situací, pohlížely na ně ze svého pohledu a obohacovaly popis o svůj názor a svoje chování v daném okamžiku.

V rámci celého programu došlo ve třídě k velmi pozitivnímu ovlivnění vzájemného chování a jednání dětí, obohacení jejich hodnotového žebříčku a ujasnění si vlastního názoru na důležitost morálních hodnot v celém společenství.

Díky pohádkám, kterými byly děti motivovány v rámci každého týdne, docházelo k snadnějšímu pochopení určených hodnot, děti si je dokázaly spojit s vlastnostmi jednotlivých postav a tím si je i lépe zapamatovat. Na konci programu si zvládly hodnoty propojit s konkrétními situacemi v našem životě a tím byla pozitivně ovlivněna i současná situace třídy.

ZÁVĚR

Morální hodnoty v naší společnosti jsou v poslední době spíše opomíjeny a velmi často se ně zapomíná. V mateřských školách jsou děti vedeny k morálním hodnotám především prostřednictvím vzoru učitelky, který napodobují a podle kterého se následně chovají. V rodině, která je pro dítě nejdůležitější, přebírají děti morální hodnoty svých rodičů či prarodičů, které zásadně ovlivňují jejich chování v dospělosti. Z těchto dvou oblastí si dítě musí samo najít správnou cestu, kterou se bude ubírat, a rozhodnout o důsledcích svého chování a jednání. Prostřednictvím programu bylo v dětech prohlubováno povědomí o morálních hodnotách a uvědomění si jejich významu pro fungování skupiny.

V teoretické části jsem se zaměřila na rozdělení, pojmenování, vysvětlení a rozvíjení jednotlivých morálních hodnot u dětí předškolního věku podle knihy Lindy a Richarda Eyrových. Z těchto hodnot jsem vybrala ty nejdůležitější a s nimi jsem pracovala v praktické části.

Každý týden byl zaměřen na rozvíjení vybraných hodnot pomocí známých dětských pohádek, chování a jednání pohádkových postav i zpěvu lidových písní. Z této motivace vycházel program plný různorodých hudebních činností, který byl zaměřen na osvojování morálních hodnot dětí v mateřské škole. Součástí evaluace bylo vyhodnocení každého týdne. Z reakcí dětí jsem usoudila, že činnosti je zaujaly, upoutaly jejich pozornost, dokázaly se soustředit, porozumět činnostem a následně pochopit jejich význam. Evaluace celého programu byla prováděna také pomocí pre-testu a post-testu, které se skládaly z popisu konkrétních situací na obrázcích s obsahem morálních hodnot, které děti během programu poznávaly. V závěru byly shrnuty odpovědi na evaluační otázky.

Cílem mé bakalářské práce bylo podat prostřednictvím uceleného programu náměty pro využití hudebních činností k upevňování morálních hodnot dětí v mateřské škole. Zároveň jsem chtěla poukázat na pozitivní ovlivnění vzájemného chování dětí ve skupině i jejich uvažování prostřednictvím vhodných hudebních činností. Tento cíl se mi podařilo splnit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

BULISOVÁ, Jiřina. *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-959-X.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. Psychologie (ISV). ISBN 80-85866-15-3.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

EYROVI, Linda a Richard. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-360-9.

HEIDBRINK, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Přeložil Ondřej MÜLLER. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-154-1.

HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. ISBN 14-478-77

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudební pohádka 1. díl*. 3. vydání. Hradec Králové: Tandem, 2007. ISBN 80-902808-1-1

JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

KOMENSKÝ, J.A. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1451-1

KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk, hodnoty, výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Brno: Vlastním nákladem, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém nebo po zlém*. 8. vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-262-0852-5.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Morální výchova v nemorální společnosti?* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. ISBN 978-80-7325-386-8.

NEČAJEVA, V.G. *Mravní výchova dětí předškolního věku*. Praha: SPN 1976. ISBN neuvedeno.

PRŮCHA, Jan, E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SEDLÁČKOVÁ, Hana, Z. SYSLOVÁ a L. ŠTĚPÁNKOVÁ. *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-884-8.

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. ISBN neuvedeno.

SEKERA, Julius. *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994. ISBN 978-80-704-2072-0.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV: metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy*. Praha: VP, 2007. ISBN 978-80-87000-10-6.

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

SVOBODOVÁ, Eva et al. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

SVOBODOVÁ, Eva. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010. ISBN 978-80-87553-64-0.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. 4. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6.

ŠTEFÁNKOVÁ, Zuzana, A. VÁCHOVÁ a E. SVOBODOVÁ. *Dobro a zlo očima dětí předškolního věku, příspěvek na konferenci. Dobro a zlo, alebo o morálce I* Psychologické a filozofické aspekty morálky v edukácii (Zborník vedeckých štúdií), ed.J. Kaliský, PF UMB v Banskej Bystrici, Banská Bystrica, 2013, s.77-80, ISBN 978-80-557-0538-5.

VACEK, Pavel. Hodnoty ve vzdělávání a ve škole. In: J. Průcha et al. *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2

VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

WALTEROVÁ, Eliška. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.

ZEZULA, Jiří. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha : SPN, 1978. ISBN 80-04-24939-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

KOUCKÁ, Pavla. Jak se rodí svědomí. In: Praha: Mindlab s.r.o., 2014. *Psychologie.cz* [online]. 24. únor 2014. [cit. 2017-12-01.] Dostupné z : <https://psychologie.cz/jak-se-rodí-svedomi/>.

Konkretizované očekávané výstupy RVP PV. [online]. Praha: MŠMT, 2012. 26 s. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/konkretizovane-ocekavane-vystupy-rvp-pv>.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 47 s. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>.

TEMPLETON, Ramon. Morální hodnoty obohacují život. In: WALKILL NY Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania 2013. *Probud'te se*. [online]. 1. listopad 2013. [cit. 2017-12-01.] Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/publikace/casopisy/g201311/moralni-hodnoty-obohacuji-zivot/>

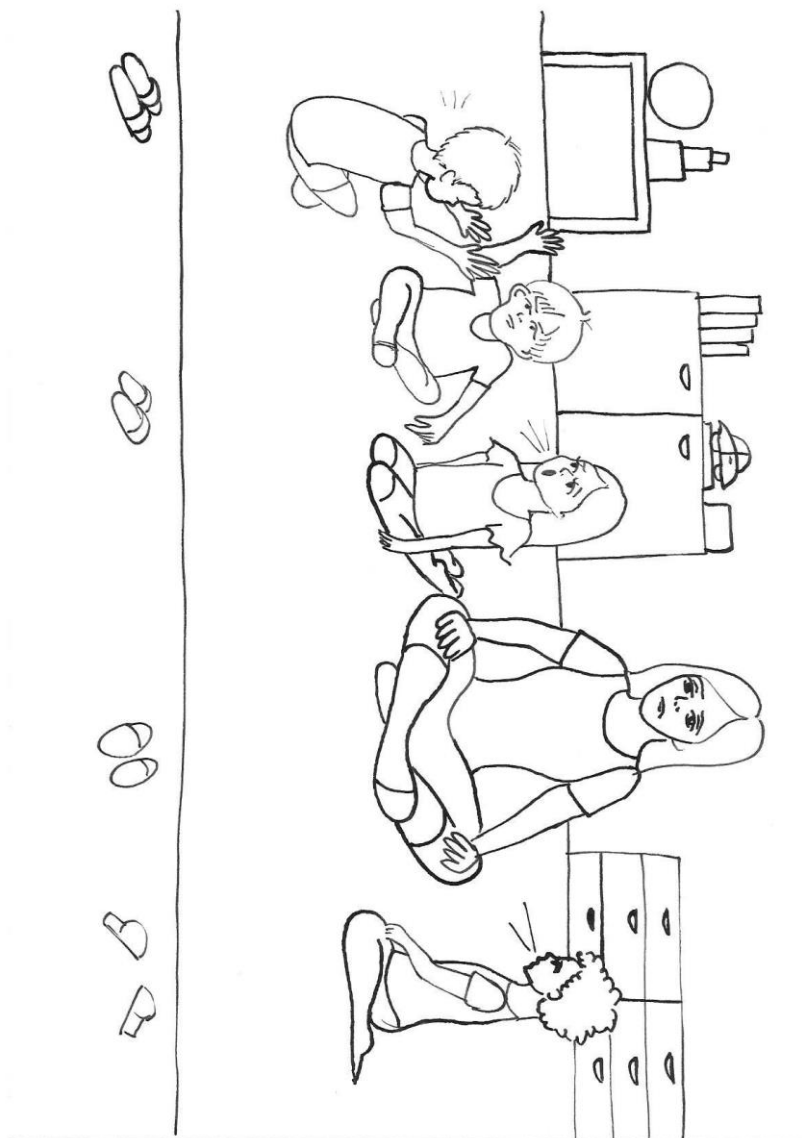
TRTÍLKOVÁ, Hana. Homogenní versus smíšené třídy. In: Praha: GNOSIS spol..s.r.o. 2014. *Učitelské noviny* [online]. 1. listopad 2014. [cit. 2017-12-01.] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=7861>.

SEZNAM PŘÍLOH

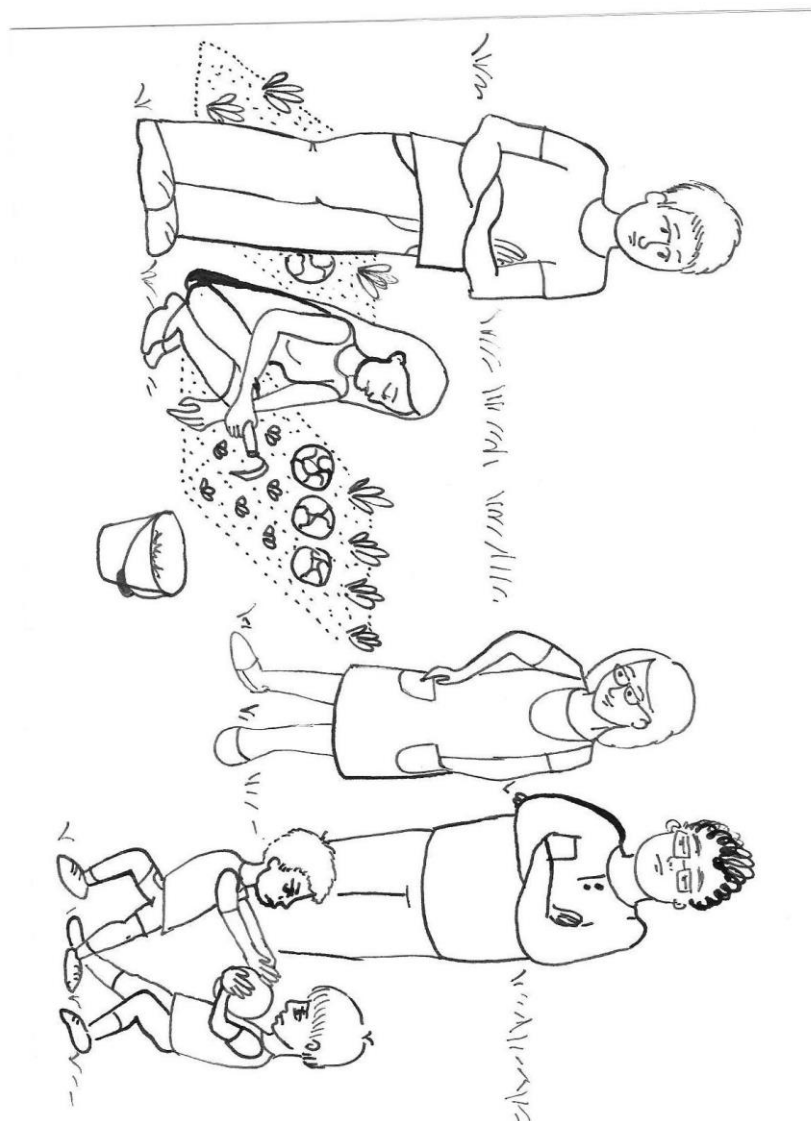
Příloha č. 1 – Obrázky k pre-testu a post-testu	I
Pre-test a post-test č.1	I
Pre-test a post-test č.2	II
Pre-test a post-test č.3	III
Příloha č.2 – Motivační obrázek – hra: Na soudce	IV
Příloha č. 3 – Fotodokumentace z realizace programu	V
Fotografie– hra: Poznávání pravdivých a nepravdivých tvrzení	V
Fotografie – hra: Posílání kamínku.....	V
Fotografie – hra: Rozlišení pravdy a lži ve hře na hudební nástroje	VI
Fotografie – hra: Kdo mi pomůže?	VI
Fotografie – hra: Na dva majáky	VII
Fotografie – hra: Rozpory hudebních nástrojů	VII

Příloha č. 1 – Obrázky k pre-testu a post-testu

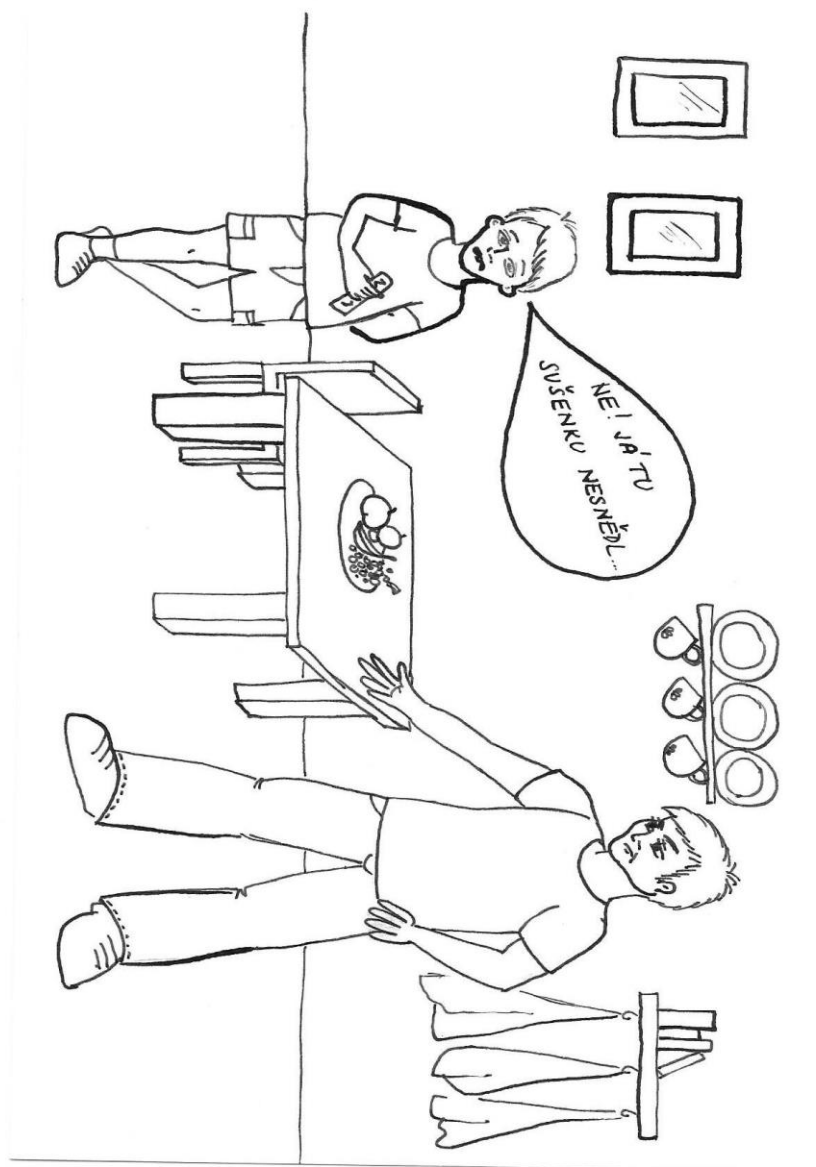
Pre-test a post-test č.1 (J. Husáková)

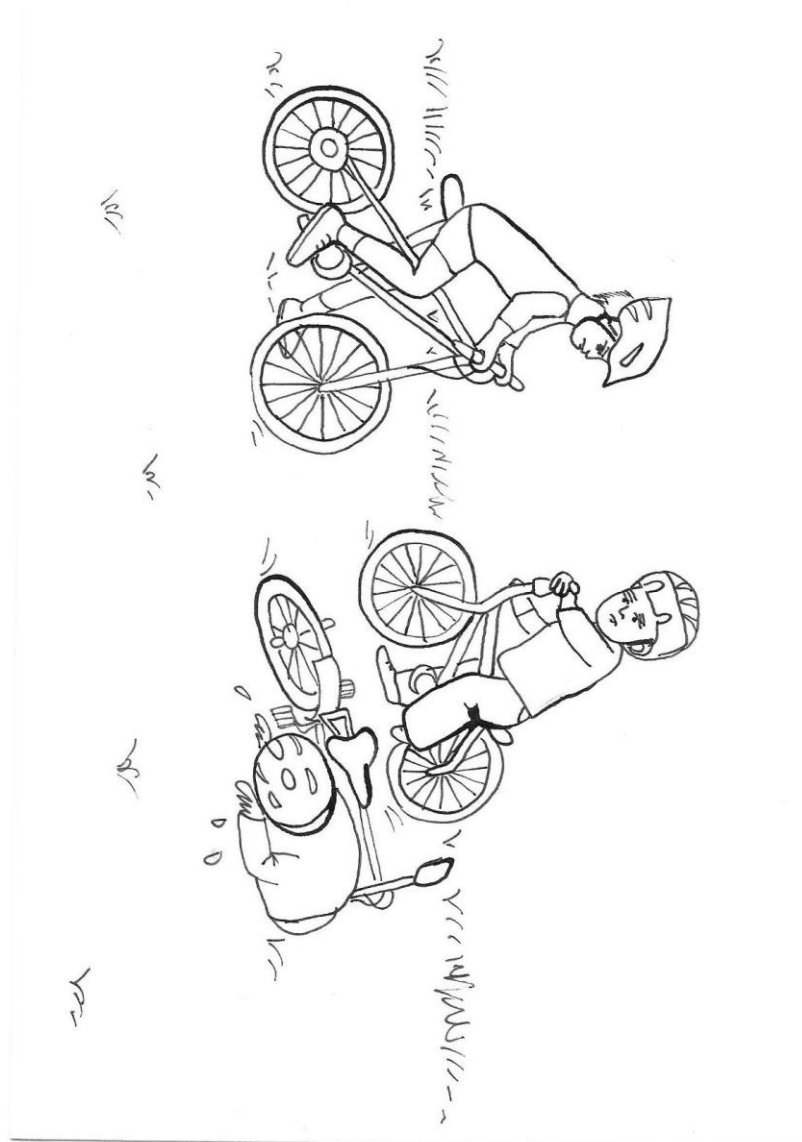
Pre-test a post-test č.2 (J. Husáková)

Pre-test a post-test č.3 (J. Husáková)

Příloha č.2 – Motivační obrázek – hra: Na soudce

Příloha č. 3 – Fotodokumentace z realizace projektu

Fotografie – hra: Poznávání pravdivých a nepravdivých tvrzení

Fotografie – hra: Posílání kamínku

Fotografie – hra: Rozlišení pravdy a lži ve hře na hudební nástroje

Fotografie – hra: Kdo mi pomůže?

Fotografie – hra: Na dva majáky

Fotografie – hra: Rozpory hudebních nástrojů

